

11.00 - 14.00

# Groen Licht

Uitgave van GroenLinks afdeling Den Haag  
en GroenLinks gemeenteraadsfractie

nr. 77A –oktober 2001  
6x per jaar

## ~concept~ verkiezings- programma 2002 – 2006

Vergeet niet voor 31 oktober het deelnameformulier\*) voor deelname aan de ledenvergaderingen van 17 november en 1 december in te leveren bij:

Bram Kragtwijk (secretaris van de afdeling)  
Jacob Jordaensstraat 28  
2526 KX Den Haag

\*) dit formulier was opgenomen in de stukken die je rond 26 september 2001 ontving

## Aan de leden

Hier is het dan. Een concept-programma. Een bevalling. Met barensweeën.

Voor de goed verstaander hoeft het niet uitgelegd te worden. En de slechte verstaander wil het toch niet horen. Die goede voornemens vervlogen in de hitte van de discussies over de eigen afdeling. Een programma-commissie was ingesteld. Startte wat moeizaam omdat sommige leden een te optimistische inschatting maakten over de benodigde en beschikbare tijd. Het binnen de commissie eens worden over een concept ging moeizaam en lukte niet echt. Een paar leden van de commissie hebben desondanks belangrijke concepten voor hoofdstukken gemaakt. Zonder die inspanningen was het zeker niet gelukt dit concept te maken.

De trekker trok zich, 'om hem moverende redenen' terug, anderen hadden nieuwe functies, nieuwe banen of gewoon geen zin meer. In die noodsituatie heb ik, in een toch te onbewaakt moment, toegezegd het dan wel alleen te doen. En het *layk* me ook leuk om op zo'n manier een mening te moeten vormen over al die zaken die in de stad spelen. Dus was de afspraak met het bestuur ik schrijf en redigeer, anderen leveren de inhoud. Vooral de fractieleden hebben zo een belangrijke inbreng geleverd.

Het resultaat is dus dit concept. Het is lang. Er kunnen taalfouten instaan of ongelukkige zinnen. Er kunnen zelfs verdubbelingen voorkomen. Wat als je van veel kanten invoer krijgt dan verlies je zelf ook het overzicht over de rode lijn. En het moet natuurlijk ook op enig moment af. Want jullie moeten het tijdig genoeg in huis hebben om te kunnen reageren en ik moet ook nog geld verdienen. Eigenlijk eerst nog even op vakantie. Hoe dan ook, na drie redactiebeurten, gesprekken, e-mails houdt het nu op.

Het is geen briljant programma. Het loopt niet over van creatieve, spontane en innovatieve ideeën. Mijn eigen ideaal om het programma een interactieve opbouw te geven, heb ik vier jaar uitgesteld. Om het toch een eigen toon te geven heb ik soms woorden gegeven aan mijn boosheid over hoe dingen soms gaan in Den Haag. Met de idee daarmee ook geluid te geven aan het gevoel van veel Hagenaars. Dan wordt het soms wat ongenueanceerd. Dat is tenminste de reactie die ik uit de fractie heb gekregen. Daar heb ik niets mee gedaan. Jullie moeten daar maar op reageren, de ledenvergadering kan daar een uitspraak over doen.

Op een aantal punten dat in de interne partijdiscussie actueel is, omdat de meningen daarover verschillen, heb ik toch voorstellen geformuleerd. Zo heb ik bijvoorbeeld een vrij uitgebreide passage geschreven over de winkelsluitingen met een andere inhoud dan het fractiestandpunt. De tekst zal de een te ver gaan, de ander niet ver genoeg, maar er ligt tenminste een amendeerbare tekst. Dat maakt de meningsverschillen het snelst helder en draagt bij aan de besluitvorming door de ledenvergadering.

Het is, denk ik, ook wel een degelijk programma omdat het de volle breedte van het gemeentelijk beleid omvat. Toch zijn er ook wel punten waarvan ik weet dat ze niet behandeld zijn. Ik kan niet altijd beoordelen of het terecht is dat er niets over staat. Ik kan bijvoorbeeld over de brandweer niet zoveel verzinnen. Of het zou iets moeten zijn over de rol die de brandweer speelt als vergunningverlener en handhaver van wetten. Dat lijkt me dat politiek niet zo onderscheidend punt en dus overbodig.

Ik hoop dus dat jullie, het liefst ook vanuit je eigen deskundigheid, naar lacunes in het programma wil kijken. En dus ook aanvullende voorstellen kunt doen. Als hulpje daarbij een aantal punten die (nog) niet of heel terloops zijn opgenomen:

- Kunst in het stadsbeeld
- Woningverbetering (ook particuliere woningen)
- Aanpak nieuwe centrum
- Den haag zuid-west
- Sociale werkvoorziening
- Theaters
- Mediabeleid
- Bibliotheken
- Sociaal juridische advisering
- Adviesraden (multiculturele stad en emancipatie adviesraad)
- Gezondheidsvoorlichting, opvoeding
- Gemeentelijke basisadministratie
- Representatie

Bestuurscoördinatie  
Bestuurlijke vernieuwing  
Deconcentratiebeleid  
Handhaving en vergunningen  
Inspraak en participatie  
Gemeentelijke personeelsbeleid  
Grote stedenbeleid  
Relaties met andere overheden

Ondertussen gaat ons werk ook door. Het kan dus zijn dat wij zelf ook nog met aanvullende teksten komen. Die zullen als amendement aan de ledenvergadering worden voorgelegd.

De tekst zal ook verder geredigeerd worden na de vaststelling door de ledenvergadering.

Dat betekent een paar dingen:

- 1 Maak ons wel attent op taalkundige verbeteringen, maar dien deze niet in als amendement.
- 2 Maak je zelf ook niet al te veel zorgen over de formulering van je voorstellen. Als de inhoud maar duidelijk is, passen we de tekst later wel in.

Waar je het niet eens bent met de voorstellen, moet je natuurlijk wijzigingsvoorstellen indienen. Dat maakt de politieke keuzes helder en daar dient een programma ook toe.

Daarnaast zou het ook ontzettend goed zijn als jullie ook willen kijken naar mogelijkheden om het programma verder te versterken. Eigenlijk bedoel ik jullie te vragen om vanuit een positief-opbouwende houding naar dit concept te bekijken.

Wij zullen, die belofte staat, wijzigingsvoorstellen ook zo tegemoet treden. Het concept is een stap - een belangrijke dat wel - in het samen vaststellen van een goed programma waarop wij ons kunnen binden.

Veel plezier, veel succes en reuze benieuwd  
jullie programcommissaris

Jaap de Jong

## STAD IN VERANDERING

Elke verkiezingscampagne weer duiken ze op: affiches  
5 achter -steeds minder- ramen waarop kiezers gewor-  
ven worden met leuzen als "Tijd voor verandering" of  
"Tijd voor een nieuw beleid". Blijkbaar heeft de politiek  
in de voorafgaande jaren zijn werk wéér niet goed  
gedaan. Het is vreemd dat de grote partijen in het  
10 politieke midden, die al tientallen jaren de dienst  
uitmaken in onze stad, zulke kreten slaken. Een beter  
bewijs voor falend beleid kan immers niet geleverd  
worden.

Die partijen bedoelen natuurlijk iets anders. Hun  
15 affiches appelleren aan het vooruitgangsgeloof dat  
breed in de samenleving leeft. Het motto van de  
moderne tijd klinkt er in door: "het nieuwe is beter  
dan het oude".  
Een enkele keer reageert een buur op zo'n affiche met  
20 een eigen poster, waarop "Tijd voor een nieuwe  
buurman" staat. Maar veel kiezers nemen die moeite al  
niet meer. Zolang ze maar niet teveel last hebben van  
de buurman of van de politiek zal het ze worst zijn.  
Gelukkig zijn er ook veel mensen in de stad die dat  
25 bord niet zetten, maar ondertussen wel een goede  
buur zijn. Dat zijn al die vrijwilligers die zich  
belangenloos inzetten voor verenigingen, activiteiten  
en anderen. Niet gehinderd door de politiek doen zij  
wat zij vinden dat zij moeten doen. Zo zijn zij desam  
30 en cement voor onze samenleving.

GroenLinks wil ook een goede buur zijn. Voor ons  
staat vast dat onze Haagse samenleving ingrijpend  
veranderd is en zal blijven veranderen. De vraag is  
35 dus niet of er veranderd wordt, maar hoe die verande-  
ringen gestuurd en gebruikt worden. Veranderingen  
bieden nieuwe mogelijkheden, die wel *begrepen*  
moeten worden voordat ze *gegrepen* kunnen worden.  
Voor GroenLinks is verandering niet het doel. Het gaat  
40 ons om de kwaliteit van het bestaan. Wij willen  
bijdragen, op elk niveau, op elke plaats, in elk orgaan,  
aan een duurzame, kleurrijke, rechtvaardige en  
economisch stabiele stad.

Welke veranderingen wenselijk zijn en welke goede  
45 zaken vooral behouden moeten worden, beoordelen  
wij vanuit onze uitgangspunten. Iedere burger weet  
eigenlijk wel welke waarden GroenLinks voorstaat.  
Toch is het goed hier nog eens, als basis voor dit  
50 programma en van ons functioneren als politieke  
partij, de belangrijkste uitgangspunten te formuleren.

### Onze uitgangspunten

55 ***Natuurlijk duurzaam door verantwoordelijk-  
heid te nemen voor de effecten van ons  
handelen, ook op langere termijn, voor mens en  
natuur.***

Het groene denken is een wereldomvattende politieke  
60 beweging geworden. De kern van deze politiek is het  
denken in duurzaamheid. Niet de belangen van  
bedrijven en mensen op korte termijn zijn doorslag-  
gevend, maar -steeds weer- moet er gekeken worden  
naar de gevolgen op de langere termijn. Onze  
65 kinderen en hun nakomelingen hebben ook nog recht  
op een gezonde toekomst. Dat verantwoordelijkheids-  
besef en die solidariteit met toekomstige generaties is  
een belangrijke leidraad.

70 Duurzaamheid is echter niet alleen een ecologisch  
vraagstuk, het is ook een sociaal vraagstuk.

### ***Sociale rechtvaardigheid door de sociaal- economische tweedeling te bestrijden***

Als er iets is waaraan wij denken als we 'Den Haag'  
75 zeggen is het sociale tweedeling.  
Geen stad kent zo'n scherp onderscheid tussen de  
hogere en lagere inkomensgroepen, tussen rijke en  
arme wijken. In bijna alle denkbare maatschappelijke  
verschijnselen keert die tweedeling terug. Inkomens-  
80 verschillen hangen samen met kansen op de  
arbeidsmarkt, met kansen op de woningmarkt, met  
kansen in het onderwijs, met mogelijkheden om deel  
te nemen aan recreatieve, sportieve en culturele  
activiteiten, met mogelijkheden om mee te praten over  
85 de toekomst van de eigen buurt, de stad en de regio.  
Die tweedeling is bepalend voor allerlei sociale  
ontwikkelingen. De stad wordt steeds meer een stad  
van ouderen, eenzamen, armen, immigranten. In die  
stad zijn natuurlijk vanouds betere buurten, die met  
90 hun rug naar de andere kant leven. Tenminste, tot het  
moment dat bijvoorbeeld de bus wat minder frequent  
richting centrum rijdt. Nieuwe Hagenaars vestigen  
zich in de architectonische massabouw van rijtjes  
eengezinswoningen op VINEX-locaties. Fysieke  
95 scheiding valt steeds weer samen met sociale en  
economische tweedeling.  
Waar mogelijk moet die tweedeling bestreden en  
voorkomen worden, waar nodig moeten de gevolgen  
van die tweedeling worden opgevangen. Dat betekent  
100 dus iets voor de wijze waarop we de stad verder  
willen ontwikkelen. Daarnaast vraagt het om een  
actief armoedebeleid, om verbetering van zorg- en  
onderwijsvoorzieningen, om een sociaal huisvestings-  
beleid.

### 105 ***Kleurrijk multicultureel door verschillen te erkennen en kansen te benutten***

Het zal niet zo lang meer duren of Den Haag heeft  
geen culturele meerderheid meer. Den Haag wordt een  
110 stad van minderheden. Dat roept nieuwe vragen op.  
Hoe moeten we omgaan met verschillen tussen  
groepen Hagenaars? Hoe overbruggen we de afstand  
tussen mensen, ontstaan door vooroordelen? Hoe  
maken we met zijn allen gebruik van de rijkdom aan  
115 verschillen?  
Natuurlijk denken we in de eerste plaats aan de  
stadgenoten die nog een directe relatie voelen met het  
land waar hun wortels liggen. Mensen die hier  
gekomen zijn om voor anderen te werken, mensen die  
120 het gebrek aan perspectief of het gebrek aan vrijheid  
zijn ontvlucht. Maar net zo goed kunnen we denken  
aan andere groepsindelingen. Aan alle verschillende  
groepen die geen of een ander geloof belijden. Aan  
mensen met verschillende seksuele voorkeuren. En  
125 natuurlijk ook aan verschillen tussen mannen en  
vrouwen en tussen leeftijdsgroepen.  
Denken in groepen is eigenlijk al achterhaald. Mensen  
zijn zo geïndividualiseerd, dat zij niet meer tot een  
groep horen, maar meer deel uitmaken van iets dat  
130 het best valt te omschrijven als 'sociale netwerken'.  
Als er een uitdaging ligt voor onze stad is het: groeien  
naar een samenleving waarin geen *minderheden* meer  
leven, maar *burgers* die vanuit de eigen identiteit  
deelnemen aan een diverse, multiculturele  
samenleving.

### **Economische gezondheid vraagt om verbreding en differentiatie van werkgelegenheid en economische activiteiten**

Den Haag kent een eenzijdig aanbod van economische activiteiten in de diensten en overheidssector. Daardoor is de arbeidsmarkt uit balans. Er is vooral vraag naar mensen voor kennisintensieve functies. Veel mensen zoeken echter werk dat andere eisen stelt. Het aantrekken van steeds meer kantoorwerk helpt hen niet. Een gericht beleid zou zich juist moeten richten op de ontwikkeling en stimulering van werkgelegenheid in sectoren als toerisme, milieutechniek, zorg en de ambachtelijke beroepen.

### **Alleen denkend vanuit de regionale samenhangen is er nog een toekomst voor Den Haag**

Al heel lang wordt er, gestimuleerd door de Haagse politiek, gekeken met een centrumgemeente-bril naar ruimteproblemen. De andere gemeenten in de regio worden gezien als 'ommelanden' die ondergeschikt zijn aan de Haagse belangen. Den Haag moet de regie krijgen over de regio.

Dat is niet alleen een arrogante, maar ook een verouderde zienswijze. We zien een regionaal netwerk, waarin verschillende verbanden bestaan. Tussen economische activiteiten, tussen groene zones en verbindingen, tussen sociale spanningen en tussen huisvestingsmogelijkheden. In die regio moet meer regie en planning komen. Dat lukt echter niet vanuit een Haagse dominantie. Een sterke samenwerking in een regionale gebiedsautoriteit is nodig. Sterke zelfstandige buurgemeenten kunnen daarbij helpen bij het in stand houden van goede krachtsverhoudingen. Sterke partners zijn nodig om de kwaliteit van de besluitvorming te verhogen. Wij willen de ontwikkeling van onze regio niet ondergeschikt maken aan de rode en grijze grootheidswaanzin van veel Haagse bestuurders.

### **De gemeentelijke overheid moet gaan communiceren**

De samenleving ontwikkelt zich, burgers worden onafhankelijker, gemiddeld beter opgeleid, en zelfstandiger. Nieuwe communicatiemiddelen hebben grote gevolgen voor sociale verhoudingen. Vadertje overheid die voor ons stuurt en over ons bestuurt is niet meer van deze tijd. Zo'n regenteske bestuurstijl wordt niet meer gepikt.

De overheid moet groeien naar een nieuwe taak- en rolomvatting, waarin op een gelijkwaardig niveau gecommuniceerd wordt met andere betrokkenen. Het gemeentebestuur kan zich niet meer gemakzuchtig beroepen op het politieke primaat: dat zal elke keer weer verdiend moeten worden.

### **De wereld draait niet om Den Haag, er zijn grotere problemen**

Den Haag presenteert zich graag als de juridische hoofdstad van de wereld. Dat mag en we zijn er trots op als in onze stad een bijdrage wordt geleverd aan de internationale rechtsorde. Maar zo'n positie schept ook verplichtingen. Den Haag zal zelf een stad van recht en rechtvaardigheid moeten zijn, en zal steeds weer stil moeten staan bij de internationale aspecten van zijn beleid. Wij willen ook vanuit het stadsbestuur bijdragen aan internationale solidariteit.

## **De toekomst van GroenLinks**

70

Ook in Den Haag dringt de vraag zich op of GroenLinks zal gaan deelnemen aan het college van Burgemeester en Wethouders. Dat bepaalt GroenLinks natuurlijk niet alleen, omdat elk college altijd een

75

coalitie van meerdere partijen is. GroenLinks heeft bewezen te beschikken over de deskundigheid en over creativiteit in het vinden van oplossingen. GroenLinks heeft de flexibiliteit om met andere partijen en groepen samen te werken en te komen tot resultaten. En GroenLinks heeft vertegenwoordigers die kunnen bogen op ruime en gevarieerde bestuurlijke ervaring.

80

GroenLinks is bereid om ook de meest vergaande verantwoordelijkheid voor het goed functioneren van de Haagse gemeenschap te dragen, maar het is niet het ultieme doel waarvoor alles moet wijken.

85

Ook als oppositiepartij blaast GroenLinks zijn partijtje mee. Het ziet er naar uit dat gemeenteraden de komende periode gaan functioneren in een

90

zogenaamd dualistisch stelsel. Juist zo'n stelsel geeft nieuwe en inspirerende mogelijkheden aan een sterke oppositie. Als echter uit de verkiezingsuitslag blijkt dat de heldere positiebepaling en het realisme van GroenLinks door de kiezende Hagenaars wordt gewaardeerd, dan is GroenLinks bereid deel te nemen aan een college. Op basis van heldere programmatische afspraken die het realiseren van onze politieke doelen dichterbij kunnen brengen.

95

## **100 Programma**

Er zijn meer redenen om een verkiezingsprogramma te schrijven.

Het dwingt ons als politieke partij om te formuleren hoe wij kijken naar de Haagse samenleving, welke uitgangspunten we daarbij hanteren en welke prioriteiten we vaststellen voor ons handelen in de politiek. Dat maakt kiezers duidelijk waarvoor GroenLinks staat en wat zij van GroenLinks mogen verwachten. Op basis van zo'n programma kunnen kiezers bepalen of zij hun stem en vertrouwen aan ons willen geven. Het programma is het inhoudelijk kader waarbinnen onze raadsleden zullen gaan optreden. Dat maakt het ook mogelijk dat de raadsleden zich kunnen verantwoorden aan de partij en de bevolking.

105

110

Natuurlijk kunnen wij op het moment dat we zo'n programma schrijven niet alle onderwerpen voorzien waarover we de komende jaren een standpunt zullen innemen. Daarom besteden we in dit programma veel aandacht aan onze eigen uitgangspunten en aan analyses van de Haagse situatie. Dat maakt dit programma tijdlozer en langer bruikbaar. Daarnaast zal de GroenLinksfractie werkprogramma's opstellen met de eigen prioriteiten voor de komende periode.

120

125

De fractie zal zich naar de Haagse burgers actief verantwoorden over het eigen functioneren en de politieke inbreng.

Wij hebben gekozen voor vier thematische hoofdstukken. We sluiten daarbij aan op de belangrijkste functies van onze stad voor zijn inwoners. Den Haag is om te beginnen een stad om in te wonen. Dan willen wij er werken. En we willen er in samenleven om al die andere dingen te doen die belangrijk zijn voor ons. Tot slot moet een stad bestuurd worden.

135

Want ons betreft niet alleen door het bestuur maar ook door de burgers.

## STAD OM IN TE WONEN

Hoor je Haagse bestuurders spreken, dan hebben ze het al snel over de ruimtenood van onze gemeente.

- 5 Net als andere grote steden stuit Den Haag regelmatig, figuurlijk en letterlijk, op haar grenzen. Gelegen aan zee zijn de natuurlijke grenzen voor Den Haag bepalender dan voor de andere grote steden. Want gelukkig, op een enkele malloot na, denkt niemand
- 10 meer serieus aan het uitbreiden van de stad in zee. Ook de andere kanten op liggen er weinig fysieke mogelijkheden. De hele regio wordt tenslotte al zeer intensief gebruikt.

- De ruimtenood is niet het enige probleem waar de
- 15 Haagse bestuurders maar moeizaam een antwoord op kunnen geven. Den Haag heeft ook te maken met een eenzijdige en verouderde woningvoorraad. Den Haag is in alle opzichten een ver-twee-deelde stad. Er is sprake van een voortdurende verstedelijkingsdruk op
- 20 de kwaliteit van onze woon-, werk- en groengebieden.

- De ruimtenood was een van de belangrijkste motieven om het grondgebied van Den Haag uit te breiden. Die herindeling is er uiteindelijk gekomen, alleen niet zo
- 25 vergaand als bestuurlijk Den Haag in meerderheid wenste. Toch zal Den Haag het voorlopig moeten doen met dat grondgebied.

- Er zit niets anders op dan dat in samenwerking met de buurgemeenten aan te pakken. GroenLinks vindt al
- 30 lang dat, ongeacht welk probleem, een puur Haagse bril een te smalle blik oplevert. Alleen in samenwerking kunnen de potenties van de regio aangesproken worden. Gelukkig is de laatste jaren bewezen dat die bereidheid er is en tot succes kan leiden. Voorbeelden
- 35 zijn de gezamenlijke ontwikkeling van bedrijventerreinen, met regionale en zelfs nationale betekenis, in de Plaspoelpolder en Forepark en de woningbouwlocatie Ypenburg.

- 40 Het kost de Haagse bestuurder duidelijk moeite om die veranderde positie in het regionaal verband te erkennen om daaruit een nieuw toekomstbeeld te bepalen. Zo stelde de Haagse gemeenteraad drie jaar geleden de 'Nieuwe Kaart van Den Haag' vast, met een
- 45 visie voor het ruimtelijk en economisch beleid. Hierin lag de nadruk nog op het benoemen van de bestaande kwaliteiten van Den Haag. En het gebruik van beeldspraak als 'Legal Capital', 'Brainport', of 'Congres- en lobbystad'. Geen kaart voor de Haagse regio, maar
- 50 een visie waarin de omgeving ondergeschikt gemaakt wordt aan, vermeende, Haagse belangen.

- In de kaart was ook nog een indrukwekkende lijst aan projecten opgenomen. Een schrijnender bewijs voor het ontbreken van een heldere visie op de ontwikkeling van het stedelijk gebied valt niet te leveren.
- 55 Slogantaal en een optelsom van projecten vormen samen het Haagse beleid.

- Een optelsom zonder onderlinge samenhang, een lijstje van voorkeuren van velen zonder prioriteiten, zonder heldere keuzen. En dus wint het kortetermijn-
- 60 belang het elke keer weer als er beslissingen genomen moeten worden. Zo moet sociale woningbouw in het centrum (de Zwarte Madonna) worden opgeofferd aan nieuwe ministeries, terwijl voor de onmiddellijke omgeving alternatieve plannen voorhanden zijn. Op
- 65 zo'n moment laat het Haagse bestuur zich van zijn sterkste kant zien. Dan verworden slogans tot spierballentaal.

- Vanuit een langetermijnvisie zou Den Haag zijn bouwlocaties gebruiken om meer speelruimte te creëren voor de herstructurering van de oude woonvoorraad. Maar Den Haag praat liever over de plaatsen voor een
- 70 tweede en ondertussen al derde 'Wassenaar' om aantrekkelijk te blijven voor alle buitenlandse
- 75 diplomaten en andere rijke immigranten.

- Stadsecologische aspecten komen nauwelijks verder dan proefprojecten. Het lijkt erop dat een leidraad 'Duurzaam Bouwen' voor de vorm werd aangenomen. Door het kortetermijndenken en het werken in
- 80 projecten kan een samenhangende visie niet tot stand komen en kan er geen aandacht zijn voor de beeldkwaliteit in de stad. Dat kan per ongeluk nog wel eens goed uitpakken, maar -zoals in alle kwesties van
- 85 smaak- leiden planning en meerderheidsbesluitvorming niet automatisch tot de meest smaakmakende resultaten.

- Over kwaliteit moet wel gepraat worden, niet alleen door bestuurders en deskundigen, maar vooral met bewoners. Dan ontstaat er ook meer aandacht voor de
- 90 noodzakelijke sociale en functionele diversiteit in de stad.

- Grote investeringen in hoog-stedelijke projecten, soms diep onder de grond, vragen de aandacht. De ontwikkeling van openbaar groen, de ecologie van de stad en
- 95 het waterbeheer vormen de sluitposten in de stadsontwikkeling. De gebieden rond het Centraal Station, Laakhaven en Maanweg vormen landschappen van steen, staal, glas en beton. En als Den Haag dan
- 100 voornemens heeft voor nieuwe groene woongebieden, wordt daar nog steeds vanuit stedelijke wensen naar gekeken. Zo zal aan de zuidwestkant van de stad (Westlandse Zoom) de woningbouwdichtheid de ontwikkeling van een robuuste ecologische groen-
- 105 structuur in de weg staan. En, als we niet oppassen, zal het aanwezige groen niet openbaar maar privaat worden in de vorm van tuinen rond de villa's in het nieuwe 'Wassenaar'.

- 110 Weinig aandacht ook voor de door ons gewenste functievermenging. Waarom zouden we sociale woningbouw slopen in de binnenstad? Deze draagt juist bij aan de multifunctionaliteit van het centrum, en aan de levendigheid en veiligheid van ons centrum.

- 115 Er moeten, met een beetje creativiteit, toch ook in bestaande bebouwing meer combinaties van werk- en wooncomplexen te realiseren zijn? En waarom praten we bij de ontwikkeling van Westlandse Zoom alleen over een verandering van een kassen- en groen-
- 120 gebieden tot een nieuw welvarend woongebied. Waarom pakken we de zuidkant van de stad niet in een masterplan aan. De opbrengsten van zo'n woongebied kunnen dan gebruikt worden om het centrum van Loosduinen een kwaliteitsimpuls te geven.

- 125 De Haagse dadendrang heeft tevens tot gevolg, dat op tal van plekken in de stad geheite, getimmerd en geboord wordt. Dat geeft veel klachten. De Haagse binnenstad is soms nauwelijks bereikbaar. Winkel-
- 130 bedrijven klagen steen en been over teruglopende omzetten. Fietzers en wandelaars staan soms doodsaangsten uit voordat zij openbare voorzieningen kunnen bereiken. En als absoluut dieptepunt van de laatste jaren: het gebrek aan voortgang bij de tram-tunnelbouw.

Los van het imago van een daadkrachtig college ontstaat op deze manier ook een beeld van onmiskenbaar mismanagement. Hoe is het mogelijk dat een tunnelbouwer ondanks aantoonbaar falen niet tot een schadeloosstelling gedwongen wordt? Hoe lang nog kan een congrescentrum jaar in jaar uit met toekomstplannen komen, die achteraf telkens tot exploitatie-tekorten leiden? En wanneer is het eindelijk zo ver, dat een wethouder zijn bestuurszetel niet alleen om persoonlijke ambities ruimt, maar uit besef dat zij of hij- (mede) verantwoordelijk is voor herhaaldelijke wanprestaties?

De stadsontwikkeling in Den Haag heeft in de afgelopen jaren veel uiteenlopende impulsen gekregen. Het oordeel van de Haagse bevolking over de talrijke projecten loopt daarbij uiteen van "ambitieuze" en "gedurfd" tot "buitensporige prestigeprojecten", "geldverslindende beerput" of "laf sloopbeleid". Het college vertoonde vaak, in figuurlijke en letterlijke zin, een verpletterende dadendrang. Snel kwam er een concreet voorstel tot stand, zonder voorafgaand behoorlijk overleg met de belanghebbenden. Zonder inlevingsvermogen in wat zulke voorstellen emotioneel kunnen betekenen voor de betrokken Hagenaars. Je zult maar in de krant lezen dat jouw huis, waar je net je nieuwe keuken in af hebt, op het lijstje te slopen panden staat. Om dan maanden later, na nachten woelen en vele roerige inspraakavonden, te bereiken dat de sloopplannen aanzienlijk beperkt worden. En dan een wethouder horen verklaren dat hij ook een beetje moest overvragen om zijn doel te bereiken. Een bestuurder dus die om tactische redenen je maanden in de zeik heeft laten zitten. En het patroon herhaalt zich: hoezo lerende gemeenteorganisatie? Stadsvernieuwing in Duindorp, Rustenburg, de Zwarte Madonna. Even zo vele voorbeelden van regentesk collegegedrag, minachting van de politiek en voor de Haagse burgers.

### **Volkshuisvesting**

In een grote stad vraagt volkshuisvesting om aanhoudende zorg. Door het stijgen van de huur- en koopprijzen komen de lagere en middeninkomens moeilijk aan een behoorlijke woning. Vrije vestiging en maximale marktwerking leiden op een woningmarkt met beperkt aanbod tot prijsopdrijving en het recht van de sterkste.

Den Haag kent dit soort problemen. Er zijn jongeren die zelfstandig willen wonen en migranten die een groot huis zoeken. Maar de grootste motor achter de stijgende behoefte aan woonruimte is dat steeds meer mensen alleen gaan wonen. GroenLinks vindt dat de gemeente het recht van iedereen op een goede en betaalbare woning als uitgangspunt moet nemen. Zo nodig dient het marktmechanisme daarvoor te wijken. Aan de reële woningbehoefte zal tegemoet gekomen moeten worden. Dat is ook uit praktische overwegingen verstandig, anders verlaten grote groepen de stad. Een betere benutting van de huidige woningvoorraad kan bijdragen aan een veranderende behoefte aan woonruimte. Daarom dient het verhuizen van groot naar klein bevorderd te worden. Huishoudens die kleiner willen gaan wonen moeten voorrang krijgen bij de doorstroming.

### **Betaalbare huurwoningen**

Beperking van de huurprijs moet, in combinatie met huursubsidie, alle sociale woningbouw voor beneden-

modale huishoudens bereikbaar maken. Deze groep dient bij voorrang voor deze woningen in aanmerking te komen. In de beleidsovereenkomst met de woningcorporaties wordt vastgelegd dat de corporaties bij woningtoewijzing geen strengere normen hanteren voor de verhouding huur/inkomen.

De gemeente heeft hierin, ondanks haar beperkte rol, een belangrijke taak. De woningcorporaties zijn de belangrijkste ontwikkelaars en beheerders van dit maatschappelijk erfgoed. De woningcorporaties zijn ook goed aan te spreken op hun maatschappelijke verantwoordelijkheden. Bij commerciële verhuurders en particuliere huiseigenaren is dat soms wat minder vanzelfsprekend. Zeker voor sommige particuliere huiseigenaren is het geldelijk gewin belangrijker dan het bieden van een goed en verantwoord woonaanbod.

Vanuit haar algemene verantwoordelijkheid richt de gemeente daarom huurteams op die huiseigenaren, die huur vragen dan wettelijk is toegestaan of die hun onderhoudsplicht verzaken, opsporen en aanpakken.

Het vaststellen van huurverhogingen gebeurt in het andere Den Haag; door de landelijke politiek. De gemeente moet daarom er bij regering en parlement met kracht op aandringen om de jaarlijkse huurverhoging te beperken tot het inflatiepercentage en om de maximale puntenhuur te bevrozen.

Den Haag moet wel, eindelijk, een Woonlastenfonds instellen. Ondanks huursubsidie leggen de huur- en woonlasten een te groot beslag op het bestedingsbudget van mensen met een minimuminkomen. Een bijdrage uit het Woonlastenfonds kan in onredelijke situaties verlichting bieden.

### **Positie huurders**

De positie van de huurder wordt versterkt. Door goed gefaciliteerd en invloedrijk huurdersoverleg, bij groot en klein onderhoud, renovatie en herstructurering. Door professionele ondersteuning bij huurprijsvaststelling en procedures bij de huurcommissies.

### **Variatie in aanbod**

Er is een gevarieerd en flexibel aanbod nodig om verschillende groepen bewoners (jongeren, ouderen, woongroepen, mensen met verschillende leefstijlen, mensen die aangepaste voorzieningen nodig hebben, kleine ondernemingen) ook op termijn te kunnen huisvesten. Dit kan door nieuwbouw en aanpassing van bestaande bouwwerken, waaronder leegstaande kantoren en scholen.

De aandacht voor studentenhuisvesting moet verder versterkt worden, maar belangrijker is dat er ook voor de niet-studerende werkende jongeren een groter aanbod aan geschikte en betaalbare woningen moet komen. Steeds opnieuw zoeken van restplekken in sloopbuurten is volstrekt onvoldoende. In ontwikkelings- en herstructureringsplannen dienen geschikte woningen voor jongeren ingepland te worden.

### **Woningvoorraad**

Corporaties mogen hun aantal woningen in de kernvoorraad verminderen naarmate huishoudens met midden en hoge inkomens uitstromen naar duurdere woningen. Dat is in individuele gevallen verantwoord, maar als alle plannen van particulieren, corporaties en stadsdelen om goedkope woningen om te zetten in duurdere worden opgeteld, dreigt de kernvoorraad te klein te worden. Dus is het afremmen van deze

plannen nodig. In beleidsovereenkomsten tussen gemeente, stadsdelen, corporaties en bewonersorganisaties dienen hierover afspraken gemaakt te worden. GroenLinks wil jaarlijks de omvang van de kernvoorraad toetsen, mede op basis van een prognose van de ontwikkeling op langere termijn. Stadsvernieuwingsplannen worden hierop getoetst. GroenLinks is tegen het verkopen van betaalbare huurwoningen. Den Haag heeft die woningen in de toekomst hard nodig. Wat eenmaal verkocht is, wordt alleen maar duurder en verdwijnt geleidelijk uit de kernvoorraad sociale woningen. Experimenten met de verkoop van de binnenkant van de woning worden wel positief benaderd.

### 15 Herstructurering

Herstructurering van de woningvoorraad in alle buurten van Den Haag is wenselijk om mensen, ongeacht hun huishoudtype en inkomen, overal te kunnen laten wonen en om doorstroming in de "eigen wijk" mogelijk te maken. Herstructurering is geen allesoverheersend streven. Het is ondergeschikt aan het behoud en herstel van goedkope woningen. Het bouwen van duurdere woningen in buurten waar die nu praktisch ontbreken, is goed voor de doorstroming, maar differentiatie van de woningvoorraad per wijk schiet haar doel voorbij als dit ten koste gaat van het behoud en herstel van goedkope woningen.

### 30 Nieuwbouw

Er komt een fonds sociale woningbouw; bij nieuwbouwprojecten wordt volgens een vast percentage sociale woningen gebouwd. Projectontwikkelaars worden hiermee gewezen op hun maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het realiseren van sociale woningbouw.

### Grondbeleid

Of de overheid zelf grond in eigendom moet verkrijgen, hebben of houden hangt af van de situatie. In woonwijken met veel particulier woningbezit is er geen bezwaar om bestaande erfpachten af te kopen. In stadsgebieden waar echter grootschalige vernieuwingen te verwachten zijn, moet de gemeente het eigendom van de grond nastreven. Daar moet de gemeente zijn wettelijk voorkeursrecht actief inzetten als instrument tegen speculaties. Het eigendom van de grond is zeker gewenst in nieuwe ontwikkelingsgebieden (bijvoorbeeld VINEX-locaties of bedrijventerreinen). Na realisatie wordt bepaald of deze grond kan worden verkocht.

### Groenbeleid

Den Haag is een groene stad, maar nog groener mag altijd. Daarom wil GroenLinks het aantal straatbomen door herplanten en een extra plantprogramma vergroten. Grote bestaande groengebieden (Haagse Bos, Scheveningse Bosjes, Bosjes van Pex en de duinen) worden extra beschermd.

### 60 Bouwbeleid

In het ruimtelijke ordeningsbeleid van de gemeente moet rekening gehouden worden met de bestaande omgeving en de bestaande bewoners. Dit betekent niet dat wij alleen meer van hetzelfde willen, wel dat wij binnen de marges van de vernieuwende impact van bouwprojecten de bestaande bebouwing willen respecteren. Soms betekent dit 'historiserend

70 bouwen', soms kan volstaan worden door passende maten en bouwmaterialen en in andere gevallen kan bewust gekozen worden voor afwijkende bebouwing die in een totaal kader van een stedelijk gebied meerwaarde betekent.

75 Naast een hoogbouwvisie zal de gemeente ook een architectuurvisie moeten ontwikkelen. Zo'n visie moet veel verder gaan dan alleen maar de thans geformuleerde uitgangspunten over beschermde stadsgezichten.

### 80 Duurzaam bouwen

Duurzaam bouwen moet centraal in het gemeentelijke beleid tot uitdrukking komen. Dat zal moeten meewegen bij beslissingen over slopen of handhaven van bestaande gebouwen. Meer moet gekeken worden naar herbestemming van oudere panden. En pas als dat niet mogelijk blijkt, komt de slopershamer in aanmerking.

85 Bij renovatie en nieuwbouw dient zoveel mogelijk gebruik gemaakt te worden van 'warme' natuurlijke materialen zoals hout en gebakken steen. Bij nieuwbouwplannen moet bovendien het gebruik van gevelbeplanting, vegetatiedaken en daktuinen gestimuleerd worden.

### 95 Kwaliteit openbare ruimte

Mooi en passend in de omgeving bouwen hoeft zeker niet truttig te zijn. Opvallend is wel dat in stadsvernieuwingsgebieden vaak, zonder reden, te weinig aandacht is voor de bouwkwaliteit in relatie tot de omgeving. De kwaliteit van de openbare ruimte vormt uit kostenoverweging blijkbaar het sluitstuk van een bouwplan.

100 Bouwplannen moeten daarom niet meer beoordeeld worden als afzonderlijke elementen, maar beoordeeld worden op hun bijdrage aan de totale kwaliteit van de stad. GroenLinks is er een voorstander van om een bepaald percentage van de bouwsom vast te leggen als een verplichte bijdrage aan de kwaliteit van de openbare ruimte.

110 De stedenbouwkundige kwaliteit, het bestaan van markante plekken in het stadsgezicht en de aanwezigheid van kwalitatief hoogwaardige openbare ruimten zijn weer ongelijk over de stad verdeeld. Om die achterstanden in te lopen is geld nodig. Dat kan met behulp van een speciale vereffeningsregel binnen het stadsvernieuwingsfonds.

### Welstandstoezicht

De gemeenteraad dient de adviezen van de welstandsc commissie en andere commissies op het gebied van ruimtelijke ordening en verkeersveiligheid zeer serieus te nemen. Zeker bij bouwplannen in beschermde stadsgezichten kan de welstandstoets alleen in zeer uitzonderlijke gevallen worden genegeerd.

125 Helaas zijn in sommige gebieden 'historische' fouten gemaakt. GroenLinks wil een speciaal beleid ontwikkelen om in zulke gebieden herstelactiviteiten uit te voeren.

### 130 Monumenten

Monumentenbeleid moet uit een aantal elementen bestaan. Bij Rijksmonumenten moet er extra aandacht bestaan voor het beheer. Dat vraagt om een verscherpt aanschrijvingsbeleid. Bovendien stelt de aanwezigheid van zulke monumenten eisen aan de onmiddellijke omgeving: die mag geen afbreuk doen aan het monument. Bij beschermde stadsgezichten

moet naast historiserend bouwen ook gedacht worden aan nieuwe passende architectuur en herstel-programma's. Met spoed moet gewerkt worden aan de afronding van de Cultuur Historische Verkenningen met passende gevelwandregelingen.

### Wijkbeheer

Burgers worden nog te veel als sluitstuk van de besluitvorming gezien. Eigenlijk behoren zij de belangrijkste beslissers te zijn. GroenLinks stelt daarom voor de wijkbudgetten te verdubbelen, gekoppeld aan een systeem van democratisch buurt-beheer. Gedacht moet worden aan bewoners-participatie bij de inrichting van de openbare ruimte en groenstructuren, en ook het beheer ervan. De GroenLinks-fractie heeft daarvoor concrete suggesties gedaan voor het vormen van de Groenscheppings-fonds. Dat fonds maakt het mogelijk meer geld voor groen in buurten beschikbaar te stellen in combinatie met een eigen beheer van het groen door omwonenden. Deze aanpak is op andere beleidsonderdelen goed in te passen.

### Verkeer en vervoer

Onnodige mobiliteit moet worden teruggedrongen. Dit kan door wonen en werken ruimtelijk beter in de stad te integreren. Ook thuiswerken en een grotere flexibiliteit in werktijden dragen daaraan bij. Binnen het noodzakelijke vervoer (zakelijke en privé) moet een verschuiving plaatsvinden naar openbaar vervoer en fiets. Dat kan alleen als het openbaar vervoersnet fijnmazig is en de dienstregeling een hoge frequentie heeft. Aan fietsers moet ruimte en veiligheid geboden worden door bijvoorbeeld vrijliggende fietspaden en stallingen. Alleen stimuleren van openbaar vervoer en fiets-gebruik levert te weinig op. Daarom zal het autoverkeer teruggedrongen moeten worden. Dat vraagt veel aandacht van de gemeente voor vormen van verkeersmanagement, het verdelen van het verkeer over verschillende verkeersstromen, het bevorderen van vervoersplannen, het stimuleren van alternatieve bevoorradingssystemen en, zeker niet in de laatste plaats, een verscherpt parkeerbeleid. Hierbij moet de gemeente enerzijds gebruik maken van overtuigingskracht, van overleg met andere partijen, maar anderzijds moet de gemeente duidelijke normen stellen en die ook handhaven. Vanzelfsprekend geeft de gemeente in zijn eigen organisaties onophoudelijk het goede voorbeeld.

Projecten als RandstadRail en Agglonet moeten met prioriteit worden uitgevoerd.

Er moet een nieuwe nota komen over fietsverkeer waarin ook een programma is opgenomen voor een structuur van hoofdfietslijnen, die snel en veilig verkeer voor fietsforensen mogelijk maken. Binnen de regio moeten zogenaamde fietssnelwegen, bijvoorbeeld naar Delft, Zoetermeer en de VINEX-gebieden worden aangelegd. Autoverkeersprojecten als het Trekvliettrace en de Noordwestelijke hoofdroute dienen beperkt te worden tot maatregelen die wel de verkeersafwikkeling bevorderen, maar niet de groei van het autoverkeer stimuleren. Het autoverbruik moet worden tegengegaan vanwege de gevolgen voor het milieu. Inwoners van de stad moeten weer meer ruimte krijgen om in de stad te lopen, spelen en recreëren. Dat kan alleen door de

ruimtevreterende werking van de auto in de openbare ruimte tegen te gaan.

### Energie en watervoorziening

De overheid dient voorop te lopen in milieubewust energiegedrag. Dit kan door een intensiever eigen beleid rond energiebesparing. De gemeente moet daarboven actief naar de bevolking uitdragen welke bijdragen particulieren zelf kunnen leveren. Dat geldt ook voor waterbeheer. Zo kan veel van het regenwater, dat nu nog via riolen wegvloeit, opgevangen worden voor de besproeiing van tuinen, plantsoenen of voor het doorspoelen van toiletten. Zulke 'grijswater-systemen' zijn nog weinig ontwikkeld. De gemeente zal zulke systemen moeten stimuleren.

### Afvalbeleid

Het terugdringen van de hoeveelheid bedrijfs- en huishoudelijke afvalstromen blijft de hoogste prioriteit genieten. De gemeente kan het hare bijdragen aan het selectief omgaan met verpakkingsmaterialen en aan het bevorderen van hergebruik en recycling van afvalmaterialen. De trend om de noodzaak van gescheiden afval-inzameling te nuanceren dient weer te worden omgebogen. Ook voor oude wijken en wijken met veel hoogbouw zijn gescheiden afvalinzamelingssystemen haalbaar. Wel dient de scheiding van afval ondersteund te worden door permanente voorlichtingsacties over noodzaak en nut. Te veel verhalen doen de ronde over de zinloosheid van scheiding. Een van de maatregelen is het inrichten van meer ecoparken. De gemeente kan door het bieden van een goede inzamelstructuur komen tot afvalreductie-convenanten met het MKB en de grootwinkelbedrijven. In aanvullende contracten met de uitvoerende organisaties, zoals de Haagse Milieu Service, de Afval Verwerking Rijnmond en het Haags Werkbedrijf moeten heldere afspraken leiden tot betere coördinatie en onderlinge afstemming tussen de verschillende inzamelactiviteiten (vuilophaal, regulier legen van glas- en papiercontainers) en de met de veegdiensten.

## STAD OM IN TE WERKEN

Nog maar kort geleden zag de toekomst er voor Den Haag somber uit. Omdat de gemeente kampte met financiële tekorten stond zij onder financieel toezicht van de Rijksoverheid (de zogenaamde art. 12-status). Het leek erop dat onze trotse Residentie verweekt was in een neergaande economische spiraal. De financiële nood was aanleiding tot bezuinigingen; daardoor liepen de voorzieningen achteruit. Het inwoneraantal van de stad zakte, het gebrek aan werkgelegenheid drukte en de sociale lasten namen toe. Die hoge sociale lasten zorgden voor weer een extra druk op de toch al beperkte budgetten.

De neerwaartse trend is inmiddels doorbroken. Den Haag plukte de vruchten van de goede economische ontwikkelingen, en dankzij financiële steun van de Rijksoverheid kon een miljard aan openstaande schulden worden gesaneerd. Maar minder slecht, of zelf beter, is nog niet goed genoeg. Den Haag kan zich de luxe niet veroorloven achterover te leunen. Want nog steeds is meer dan 10% van de Haagse beroepsbevolking werkloos. En ook in de toekomst zal er een grote vraag zijn naar (passende) scholing, naar een verbreding van de eenzijdig samengestelde arbeidsmarkt en naar een meer evenwichtige verdeling van bestaande arbeid.

### Nieuwe rolverdeling

Toch lijkt het gemeentebestuur nog niet helemaal doordrongen van de noodzaak om in deze behoeften te voorzien. Het lijkt er eerder op, dat de veranderende economische relaties binnen de regio nog niet tot het bewustzijn van het Haagse bestuur zijn doorgedrongen.

Door de verstedelijking in de afgelopen jaren ontstonden er ook buiten Den Haag belangrijke economische centra op kantoren- en bedrijventerreinen in Zoetermeer, Rijswijk en Leidschendam. Mede daardoor is de woon-werkpendel in de regio fors toegenomen. Zo werken er bijvoorbeeld meer Hagenaars in Rijswijk dan Rijswijkers in Den Haag.

De realiteit, die slecht tot het Haagse bestuur doordringt, is dat Den Haag met zijn buurgemeenten, ook op gebieden als economische ontwikkeling en werkgelegenheid, moet komen tot een nieuwe en gezamenlijke rolverdeling. Die is bijvoorbeeld nodig voor de gezamenlijke ontwikkeling van openbaar vervoer (RandstadRail), de gemeenschappelijke realisatie van het nieuwbouwgebied Ypenburg en de aanstaande samenwerking bij de ontwikkeling van de zogenaamde Westlandse Zoom ten zuidwesten van Den Haag. Den Haag heeft zijn dominante economische positie in de regio Haaglanden verloren. Onze stad functioneert steeds meer als een -belangrijke- keten in een regionaal netwerk. Dat maakt dat problemen als ruimte-nood, economische tweedeling en een eenzijdige structuur van de werkgelegenheid moeten worden opgelost door een regionaal-economisch ontwikkelingsbeleid en door regionale samenwerking.

### Economische tweedeling

Den Haag heeft wel geprofiteerd van het voorspoedige economische tij van de laatste jaren, maar eigenlijk onvoldoende. Den Haag is achtergebleven bij de positieve trend in andere delen van Nederland. Wel benut onze residentie zijn rol als bestuurscentrum steeds

beter, maar armoede en sociaal-economische tweedeling zijn nu nog net zo aanwezig als tijdens de vorige raadsverkiezingen. Den Haag is onverminderd de stad met de scherpste sociale tweedeling in ons land.

Een belangrijke oorzaak hiervoor is de grote kloof tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Zo beschikt zo'n zeventig procent van de Haagse schoolverlaters over een lage of zelfs geen opleiding, terwijl de werkgelegenheid voor eenzelfde percentage bestaat uit kennisintensieve beroepen. Met als resultaat een hoge werkloosheid - met name onder allochtonen. Die werkloosheid gaat gepaard met beperkte kansen op de woningmarkt en beperkte toegang tot sociale en culturele voorzieningen. Gevolgen zijn inactiviteit of uitsluiting van het maatschappelijk leven. Die economische tweedeling is dus een belangrijke de oorzaak voor de ruimtelijke en sociaal-culturele tweedeling in onze stad.

Die grote kloof tussen vraag op de arbeidsmarkt en aanbod vanuit de opleidingsmarkt roept vragen op. Zijn opleidingscentra en opleidingstrajecten wel voldoende toegesneden op de vraag van de arbeidsmarkt? Nog belangrijker is de vraag naar het gemeentelijk economisch stimuleringsbeleid. Want dat zou erop gericht moeten zijn om tot een meer evenwichtige verhouding tussen vraag en aanbod te komen. Nieuwe werkgelegenheid zou vooral gestimuleerd moeten worden in marktsegmenten als toerisme en horeca. Daarnaast verwachten wij dat de stijgende behoefte aan zorgdiensten en de noodzaak tot een goed wijk- en buurtbeheer in de zorg- en milieu-economie nieuwe arbeidsplaatsen zullen scheppen.

### Gesloten arbeidsmarkt

In de arbeidsmarkt zet de economische tweedeling zich door. Vooral vrouwen en allochtonen komen onvoldoende aan bod. Blanke mannen domineren nog steeds in leidinggevende functies, in technische beroepen en in beleidsfuncties. Ongelijke kansen op de arbeidsmarkt geven immers ongelijke mogelijkheden in andere maatschappelijke terreinen. Noodzakelijk is dus dat de Haagse politiek in zijn beleid niet alleen meer rekening houdt met de stimulering van de "onderkant van de arbeidsmarkt", maar ook zijn werkgelegenheidsbeleid specifiek richt op een meer gelijkwaardige participatie van vrouwen en allochtonen in de arbeidsmarkt.

### Den Haag stuurloos?

Externe omstandigheden bepalen steeds de mogelijkheden die we in de Haagse regio hebben om de economische ontwikkeling te sturen. De wereld wordt kleiner, de onderlinge verbanden sterker. Dat maakt ons nog geen slachtoffer van die externe omstandigheden. Het stadsbestuur heeft op veel terreinen mogelijkheden om te sturen en zeker om te stimuleren en faciliteren. Zo kan zij instrumenten inzetten als structuurplannen op het gebied van de ruimtelijke ordening, oprichten en gebruiken van gemeentelijke en regionale fondsen en samenwerkingsverbanden aangaan met andere overheden en zelfs met marktpartijen. De gemeente moet zich ook steeds bewust zijn van zijn voorbeeldfunctie als werkgever. Met de grote aantallen werklozen moet elke mogelijkheid benut worden om bij te dragen aan een meer rechtvaardige verdeling van arbeid. Van de gemeente mag zeker

worden verwacht dat ze gesubsidieerde arbeid omzet in volwaardige arbeid. En van onze gemeente mag ook verwacht worden dat zij in het eigen arbeidsvoorwaardenbeleid mogelijkheden biedt voor een grotere diversiteit in arbeidsparticipatie.

### Kansen

Alleen als de gemeenten in Haaglanden tot een sterke samenwerking komen kunnen de hoge werkloosheid, de economische tweedeling en de eenzijdige samenstelling van de arbeidsmarkt succesvol bestreden worden. Alleen een gezamenlijke regionale aanpak geeft een antwoord op de ruimtenood en maakt de economische ontwikkeling naar meer economische centra hanteerbaar.

Die regionale samenwerking kan alleen slagen als zij vorm krijgt in een slagvaardige en minder vrijblijvende bestuurlijke organisatie die kan beschikken over sterkere op de economie gerichte regelingen. GroenLinks pleit daarom voor de ontwikkeling van een regionaal kenniscentrum dat de regio op passende manier kan ondersteunen.

Even belangrijk en noodzakelijk acht GroenLinks een innovatiecentrum. Dat centrum zou de totstandkoming van een duurzame stedenbouw (voor woningbouw en voor utiliteitsbouw) moeten stimuleren, mogelijkheden moeten ontwikkelen voor meervoudig grondgebruik en voor de technologieontwikkeling in Haaglanden. Daarbij moet worden gedacht aan kennisverbreding en technologisch onderzoek op het gebied van de energieverzorging (stadsverwarming, afvaltechniek en milieu-besparend openbaar vervoer).

### Fondsvorming

De laatste jaren zijn positieve ervaringen opgedaan met het regionaal grondkostenfonds en het mobiliteitsfonds in Haaglanden. Daarom is GroenLinks voorstander van een verdere integratie van andere economische regelingen. Zo zou een regionaal grondbedrijf een goede bijdrage kunnen leveren aan een meer evenwichtige verdeling van winsten of saneringskosten van woningbouwlocaties of bedrijven-terreinen.

Wenselijk is ook fondsvorming ten behoeve van het huisvestingsbeleid en het groenbeleid in de regio. Zo kan een door alle gemeenten gefinancierd groenfonds bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie van de regionale groenstructuur (Westlandse Zoom, Vlietrand etc.). Ook de verbetering van binnenstedelijk kerngroen (b.v. een ecoduct in het Haagse Bos) behoort tot mogelijke bestedingsdoeleinden.

Even belangrijk is de instelling van een fonds ter ondersteuning van de herstructurering van de verouderde woningvoorraad, de herontwikkeling van bedrijventerreinen en de stadsvernieuwing in oude historische centra (b.v. Loosduinen en Scheveningen). Analooq aan het grondkostenfonds van de VINEX-locaties dient ook hieraan elke regiogemeente een bijdrage te leveren en zal het fonds door Rijksbijdragen en overschotten van winstgevendende regionale bouwlocaties gefinancierd moeten worden.

### Bedrijventerreinen

Naast de ontwikkeling van het Laakhavengebied en het Binckhorstgebied moet er veel aandacht zijn voor de afronding van het Scheveningse Havengebied. Hiervoor moeten extra ontwikkelingsgelden uit het economisch structuurbeleid beschikbaar komen. Daarbij

dient aandacht te zijn voor de mogelijkheden van het vrachtransport per spoor.

De bestaande industriegebieden Kerkentuinen en Zich-tenburg moeten opgenomen worden in een op te stellen plan tot instandhouding van industriegebieden. Hierbinnen moeten gemeenten en bedrijven afspraken maken over het beheer, ontwikkeling en exploitatie van die gebieden.

### Verbreding van de arbeidsmarkt

Meer investeringen in de milieu- en zorg economie zijn op zichzelf belangrijk, maar dragen ook bij aan de noodzakelijke verbreding van de arbeidsmarkt. GroenLinks is voorstander van een regionaal ontwikkelingsplan, gericht op een duurzame energieverzorging. Dat plan moet de energiedoelstellingen concretiseren en inzicht geven in de geschikte milieutechnologieën om die doelstellingen te realiseren.

GroenLinks verwacht van de verbetering en intensivering van het wijk- en buurtbeheer een aanzienlijke werkgelegenheidsimpuls. Nu als gewenst neveneffect, maar zulke voor de gemeenschap cruciale taken dienen structureel te worden ingebed binnen gemeentelijke en semi-gemeentelijke organisaties. Dat betekent dat de gesubsidieerde arbeidsplaatsen moeten worden omgezet in volwaardige en structurele functies, die marktconform beloond worden.

### Midden- en kleinbedrijf

In de arbeidsmarkt is er een te grote en te eenzijdige gerichtheid op de topsegmenten met de betere banen. Het Midden- en Kleinbedrijf, waarin veel banen kunnen worden gecreëerd voor andere groepen werknemers, moet veel meer aandacht en prioriteit krijgen. GroenLinks vindt dat voor die bedrijven meer plek moet worden ingeruimd op bedrijvenlocaties. Zeker op de nieuwe locatie Binckhorst zou ten minste 40% van het gebied bestemd moeten zijn voor het Midden- en Kleinbedrijf. Door de gunstige logistieke ligging, dicht bij water en rail, liggen hier uitdagingen voor milieubewuste en duurzame economische ontwikkelingen.

### Openingstijden winkels

Er zijn veel goede redenen te noemen om ruime openingstijden te hanteren. De samenleving individualiseert, mensen worden in kleinere verbanden, de verhouding tussen werk-, privé- en rusttijd verandert. Star vasthouden aan de oude beperkte openingstijden zou het leven van heel veel Hagenaars praktisch veel moeilijker maken. Maar de overheid heeft wel een taak in het reguleren van openingstijden. Zo moeten de voorwaarden geschapen worden voor eerlijke concurrentieverhoudingen en zo moet sommige mensen die in zwakkere posities verkeren ook een minimum aan beschermingsniveau geboden worden.

Voor GroenLinks is daarboven belangrijk dat niet alleen economische belangen de doorslag geven. Wij voelen ons niet thuis in samenleving waarin consumentisme geregisseerd wordt. Daarom vindt GroenLinks dat iedere eerste zondag van de maand weer kooploos moet worden. Er moet ook een mogelijkheid zijn om de binnenstad te bezoeken zonder meegezogen te worden in funshappen. Een verdere uitbreiding van de openingsuren op de koopzondagen wordt tegengegaan.

Voor heel veel, vooral allochtone, winkeliers is de zondagsverkoop van cruciaal belang om het bedrijf in stand te houden. In een multiculturele stad past ook

een gevarieerd aanbod in winkeltijden. Daarom krijgen kleine zelfstandige winkeliers de vrijheid zelf te bepalen op welke dag in de week zij hun winkel sluiten. Als sluitstuk moet de controle op en de handhaving van de openingstijden, voor kleine zelfstandige winkeliers en voor de grotere winkelbedrijven, streng zijn. Het is goed dat mensen die op reis zijn hun primaire behoeften aan eten en drinken kunnen bevredigen op stations en in benzinestations. Maar daartoe dient het aanbod zich ook te beperken. De alternatieve zelfbedieningswinkels die ontstaan, kunnen als vorm van oneerlijke concurrentie niet toegestaan worden.

### Ambulante handel

Ambulante handel moet gestimuleerd worden. Het meer flexibel toelaten van kraampjes, handkarren en andere verkoopmogelijkheden voor de detailhandel, maar ook voor curiosa en kunst levert een bijdrage aan een levendig straatbeeld. Enige regulering is dan echter ook nodig vanwege de ruimtelijke inpassing en om de concurrentieverhoudingen eerlijk te houden.

### Bestrijding van de tweedeling van de arbeidsmarkt

Gelijkwaardige deelname aan de arbeidsmarkt en aan de bredere samenleving gaat niet vanzelf. Behalve door aanwezige werkervaring wordt die deelname sterk beïnvloed door persoonlijke levensomstandigheden. Regels en faciliteiten, die eventuele belemmeringen weg kunnen nemen, zijn als ondersteuning nodig. Dat geldt met name voor de verschillen in kennis. Veel genoemde voorbeelden hierbij zijn de taalachterstanden bij migranten en het gemiddeld lage opleidingsniveau van Haagse schoolverlaters. GroenLinks pleit in dit verband voor het bieden van betere faciliteiten aan onderwijsinstellingen en opleidingsinstituten gericht op het voorkomen en afbouwen van kennisverschillen. Bijzondere aandacht verdienen daarbij scholen en instellingen, die hun activiteiten richten op een betere arbeidsparticipatie van migranten en vrouwen. Gezien de grote kloof tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt dient tevens gericht te worden geïnvesteerd in een betere doorstroming op de arbeidsmarkt. Ter verbetering van de arbeidsmarktmobiliteit pleit GroenLinks voor ruimere toepassingsmogelijkheden van bijscholingsmogelijkheden

### Instroom- en doorstroombanen

In veel opzichten hebben de regelingen voor het vergroten van arbeidsparticipatie succes gehad in het bieden van werkgelegenheid aan mensen met een zwakke startpositie. Maar die successen gaan zich tegen zichzelf keren als er onvoldoende doorstroommogelijkheden geboden worden. Veel organisaties in de publieke en dienstverlenende sectoren zouden niet meer kunnen functioneren zonder deze werknemers. Dat geeft aan dat op te veel plekken de regelingen gebruikt worden vanwege de economische voordelen. De gemeente heeft een grote verantwoordelijkheid als werkgever en zal het voortouw moeten nemen in het bevorderen van de doorstroom. Een eerste vorm van doorstroming is het reguleren van de reguliere functies. Een tweede vorm is het aanbieden van zwaardere functies. Daar zijn veel mogelijkheden voor binnen de eigen organisaties. En door bemiddeling in de eigen netwerken kunnen bij andere organisaties mogelijkheden aangeboord worden.

Heel wat betrokken werknemers zijn onmiddellijk geschikt voor doorstroming. Voor anderen moet er meer moeite worden gedaan. Voor betere individuele begeleiding en opleiding moet meer geld vrij gemaakt worden. Door de werknemers meer te laten rouleren over verschillende functies en organisaties krijgen zij een bredere werkervaring.

### Belemmeringen

Ondanks alle inspanningen op het gebied van een gelijkwaardige deelname wordt de arbeidsmarkt in Den Haag nog steeds gekenmerkt door een culturele tweedeling. Onregelmatige werktijden, hoge werkdruk, multidisciplinaire inzetbaarheid en flexibele werkplekken zijn sterk toegenomen en vergen van veel werknemers een zeer flexibele, geregeld zelfs te meegaande werkhouding. Niet iedereen kan zomaar beantwoorden aan deze flexibiliteitseis. Met name zorgtaken zijn moeilijk te combineren met deze vormen van veeleisende flexibiliteit. Ook culturele en religieuze achtergronden kunnen flexibele participatie op de arbeidsmarkt bemoeilijken. GroenLinks pleit derhalve voor een verbetering van de secundaire arbeidsvoorwaarden, waarmee zulke belemmeringen kunnen worden weggenomen. Hierbij denken wij vooral aan een verbetering van de faciliteiten voor kinderopvang en andere vormen van ondersteuning voor zorgtaken.

### Toerisme

De toeristische sector kan bijdragen aan een economisch gezonde stad en werkgelegenheid bieden aan laaggeschoolden. Tegelijkertijd kan de groei van toerisme, zeker als deze te eenzijdig qua aanbod is tot onaanvaardbare overlast leiden. GroenLinks kiest dan ook voor selectieve groei in karakter en tijd van het jaar van het toerisme. Kwalitatief hoogwaardig toerisme, verspreid over de stad en verspreid over het jaar is goed voor de economie, de werkgelegenheid zonder de leefbaarheid daarbij te vergeten. In het promotiebeleid moet veel meer aandacht komen voor juist die bijzondere en kleine initiatieven die interessant zijn de bewust zoekende toerist. Daarnaast moet Den Haag zijn status als residentie beter benutten. Er zou een koninklijke wandelroute moeten worden bewegwijzerd, te beginnen in de Koninklijke wachtruimte in Hollands Spoor langs de verschillende paleizen en belangrijke plaatsen. Gedurende de zomermaanden zouden al die accommodaties ook open moeten staan voor bezichtiging.

### Scheveningen-badplaats

De groei van het toerisme in Scheveningen moet verschuiven van het hoogseizoen in de zomer naar een badplaats die in alle vier jaargetijden aantrekkelijk is. Dit stelt zijn eisen aan de programmering en de stedenbouwkundige afronding van de badplaats. Minder grootschaligheid en meer op menselijke maat toegespitste bebouwing en functies horen daarbij. Extra hoogbouw in de badplaats wordt van de hand gewezen. Ook dient de toegankelijkheid verbeterd te worden om te voorkomen dat de wegen naar Scheveningen op mooie dagen rokende puinhopen van onderlinge agressie vormen. De bereikbaarheid per spoor, onder andere door RandstadRail, en per fiets hebben daarom prioriteit. Hiervoor zijn meer aandacht voor de veiligheid, het comfort en de stallingsmogelijkheden hierbij kritische succesfactoren.

## Scheveningen-zeehaven

5 GroenLinks kiest nadrukkelijk voor het versterken van de havengebonden functie van Scheveningen-haven. Het aanwezige toerisme zal in geen geval verder moeten worden uitgebreid. De kaderuimten aan de tweede haven dienen primair voor de visindustrie te worden benut en woningbouw in de nabije omgeving van de visafslag wordt afgewezen. Hetzelfde geldt voor extra hotelaccommodatie ter plekke. Geïnvesteerd moet worden in bevorderende maatregelen voor de werkgelegenheid in de ambachtelijke sector ten behoeve van laaggeschoolden. Gedacht kan worden aan visserijprojecten, scheepsreparatie en andere aan een haven verbonden werkgelegenheid.

## Kredietverlening

20 Het is van groot belang dat de stad een sociale bankinstelling kent die aan de ene kant mensen in acute financiële nood een helpende hand kan bieden en aan de andere kant mensen opvoedt op in de toekomst financiële problemen te voorkomen. Natuurlijk mag dat niet terugvallen in paternalistisch charitasisme. Het moet juist gebeuren vanuit een zakelijke opstelling waarin burgers ook aangesproken worden op de eigen verantwoordelijkheid voor de ontstane situaties. Om die reden heeft en zal GroenLinks de ontwikkelingen rond de Gemeentelijke Kredietbank intensief volgen. De rol van schuldsanering en het bieden van een nieuwe start aan mensen die in problemen zijn geraakt zal in overleg met de dienst sociale zaken en werkgelegenheid nader moeten worden geïntensiveerd met als doel dat nog minder mensen in dit rijke land aan de grond raken.

## STAD OM IN SAMEN TE LEVEN

40 Hagenaars geven de stad een magere zeven-min voor zijn leefbaarheid. Maar dat cijfer zakt voor de Hagenaars met de lagere inkomens en lagere opleidingen. Natuurlijk hebben die Hagenaars mindere maatschappelijke perspectieven. Dat zal hun cijfer beïnvloeden. Zelfs in het oordeel over de eigen stad komt de tweedeling tot uiting. Het ligt niet aan de fysieke voorzieningen in de woonomgeving zoals speelmogelijkheden en groenvoorzieningen, wegen en straatverlichting. Die worden door alle groepen Hagenaars even hoog gewaardeerd. Wel treedt het verschil op in de beoordeling van de eigen woning. En met zijn alleen ergeren we ons even erg aan hondenpoep. Met rommel op straat vinden wij dat het belangrijkste probleem in onze leefomgeving. 55 Ons oordeel wordt wel milder. Wat dat betreft scoort de extra inzet van de gemeente op deze punten.

60 De inkomensgroepen komen wel weer tot een heel verschillend oordeel over de overlast in de buurt. In het centrum en in Laak voelen mensen zich heel wat onveiliger dan de gemiddelde Hagenaar in zijn buurt. Juist in die delen van de stad beleeft men opvallend meer vermogensdelicten, zoals fietsendiefstal, diefstal uit en van auto's en woninginbraak. In het Centrum voelen mensen zich steeds meer bedreigd door de overlast door drugsgebruik, dronkenschap, openbaar geweld, tasjesroof en lastig vallen. Misschien zijn niet al die gevoelens terecht. Misschien is het ook wel

70 vervelend om elke keer een andere kant op te kijken als je de Straatkrant wordt aangeboden. Maar gevoelens zijn nu eenmaal niet altijd gebaseerd op objectieve feiten. Hagenaars hebben, naar hun eigen gevoel, ook verschillende mogelijkheden om deel te nemen aan sociale activiteiten (sport, uitgaan, vrijwilligerswerk). De mensen met de laagste inkomens zijn meer ontevreden over het aantal en de kwaliteit van hun sociale contacten. 75 Andere factoren spelen hier echter ook een rol. Want onze Turkse stadsgenoten scoren aanzienlijk hoger in ontevredenheid over de sociale contacten dan de gemiddelde Hagenaar. Terwijl Scheveningers op dit punt weinig te klagen hebben. 80

85 Met statistische cijfers uit onderzoeken moet altijd behoedzaam worden omgegaan. Onderzoeksresultaten kunnen wel relaties tussen problemen en groepskenmerken aangeven, maar daarmee zijn niet automatisch de oorzaken ook verklaard. Hagenaars noemen twee belangrijke redenen voor hun ontevredenheid over sociale contacten. Behalve geldgebrek speelt de eigen gezondheid een grote rol. Dat betekent dat sommige groepen, met name bejaarden, hierin dubbel getroffen worden. 90

## Openbare orde en veiligheid

95 Den Haag heeft een internationale, kleurrijke en veelzijdige uitstraling. De stad heeft grote aantrekkingskracht voor migranten, toeristen, bedrijven, voor de kunst en cultuur sector en voor het uitgaanspubliek. Ook voor mensen die gewild of ongewild in de marges van de samenleving terecht komen is de stad aantrekkelijk: zwervers, alcoholisten en drugverslaafden, prostituees, grote en kleine wetsovertreders. 100 Met zo'n diversiteit aan ingezetenen is de veiligheid van een ieder niet eenduidig te definiëren, laat staan te garanderen. Om een voorbeeld te noemen: het opjagen van junks, straatprostituees en zwervers vermindert de overlast op de ene plek in de stad en verhoogt tegelijkertijd de onveiligheid op een andere plek. De opgejaagde groep zelf voelt zich ook niet veilig. Bestuurlijke preventie van criminaliteit en overlast heeft momenteel terecht grote prioriteit. GroenLinks is er voor dat alle Haagse stadsdelen een wijkveiligheidsbeleid ontwikkelen, maar wil tegelijkertijd waken voor een opvatting van veiligheid waarbinnen geen plaats meer is voor voetballende of rondhangende jeugd omdat zij overlast zouden veroorzaken. 110 De lokale overheid stelt op basis van de evaluaties van bestaande veiligheidsprojecten en buurtplannen een gemeentelijk veiligheidsbeleid vast, met daarin de hoofdlijnen van beleid. Van belang is in ieder geval een duidelijke afbakening van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van stadsbestuur, de politie, gemeentelijke diensten, particuliere instellingen en bewonersorganisaties. Daar de residentie demonstratiestad bij uitstek is, dringt het Haagse gemeentebestuur er bij het Rijk op aan dat benodigde politieinzet bij demonstraties niet van invloed is op de benodigde capaciteit voor de stad. 120 125 130

## Een beschaafde st(r)aat

135 De straat is een onmenselijke woonplek voor rondzwervende mensen met psychische stoornissen en voor de oudere en lang verslaafde druggebruikers. De gemeente neemt samen met de (geestelijke) gezond-

heidszorg verantwoordelijkheid voor deze groepen mensen, waarbij niet de overlast, maar de gezondheid en het welzijn voorop staat. Druggebruik op straat is voor velen een akelig gezicht, maar portieken e.d. zijn voor veel junkies vaak de enige plek waar ze kunnen gebruiken. Plannen om in sociale pensions verslaafden op te nemen en ruimtes te creëren waar gebruikt mag worden, dienen met spoed uitgevoerd te worden.

## 10 Horecabeleid

Het huidige horecabeleid in Den Haag voldoet redelijk; de vrije sluitingstijden voor het Centrum en het zgn. Leidse model voor andere wijken zou wat GroenLinks betreft regel moeten worden. De Coffeeshops vormen een onderdeel van het horecabeleid en hoeven van GroenLinks niet per definitie aan een maximum aantal onderworpen te zijn. Het verdient aanbeveling vanuit de gemeente met voorstellen te komen om de toelevering van Nederwiet naar de coffeeshops te gedogen, waardoor een kwaliteitscontrole mogelijk wordt. De bestaande spelregels voor het gebruik van synthetische drugs op houseparty's worden uitgebreid naar disco's en andere gelegenheden. Voordeel daarvan is dat voorlichting en kwaliteitscontrole mogelijk zijn. Handel wordt zoveel mogelijk teruggedrongen. In het sluitingsbeleid zou de sanctie van voorwaardelijke sluiting moeten worden opgenomen, waarbij de eigenaar de kans krijgt om, binnen korte tijd, orde op zaken te stellen.

## 30 Prostitutiebeleid

Met de afschaffing van het bordeelverbod kan het huidige prostitutiebeleid officieel beleid worden. Maar GroenLinks wil meer: Het beleid is eenzijdig gericht op de exploitanten en de handhaving van de openbare orde en te weinig op de verbetering van de positie van de prostituees zelf. Voorkomen moet worden dat prostituees zonder geldige verblijfstitel in het illegale circuit verdwijnen. Ondersteuning van organisaties van in Den Haag werkzame prostituees en hulp bij het zelfstandig uitoefenen van het vak verdienen aanbeveling. Het is bovendien de hoogste tijd dat er nu ook beleid ontwikkeld wordt om de positie van mannelijke prostituees te verbeteren. De voorlichtingscampagnes op middelbare scholen waarbij jongeren gewezen worden op werkwijze en de daaraan verbonden gevaren van zogenaamde Loveboys dienen structureel gefinancierd te blijven.

## 50 Vreemdelingenbeleid

Door de koppelingswet neemt het 'illegaal bestaan' in Den Haag toe. GroenLinks bepleit een humaan beleid voor illegalen, met name voor diegenen die niet of nauwelijks uitzetbaar zijn. Maatschappelijke opvang blijft toegankelijk, medische zorg blijft mogelijk en er komt een noodfonds voor financiële bijstand. Voor ingeburgerde illegale Hagenaars die op legale wijze in eigen onderhoud voorzien blijft het stadsbestuur zich inzetten voor een verblijfsvergunning. De gemeente stimuleert dat er specifieke voorlichting komt voor migrantenvrouwen, waaronder de vluchtelingenvrouwen, die dreigen hun verblijfsrecht in Nederland te verliezen vanwege hun rechts-positionele afhankelijkheid van hun partners.

## 65 Openheid en vrijheid

Dwars door de stad zoeken mensen hun eigen contacten, in hun eigen subculturen. Culturele diversiteit is

70 een gegeven. Het politieke bestuur moet mogelijk maken dat groepen mensen hun eigen leefwijze vorm geven. De gemeente dient te garanderen dat iedereen zijn of haar eigenheid openlijk kan uitdragen. Of dat nu om een homoseksuele of een islamitische identiteit gaat. Als mensen daarbij in de problemen komen, kan 75 de gemeente hun emancipatieproces ondersteunen.

## Minimabeleid

De extra financiële ruimte die de gemeente van het rijk krijgt wordt benut om groepen uitkeringsgerechtigden en andere minima die financieel in de knel zitten een toeslag te geven. Zo krijgen ouders met schoolgaande kinderen en mensen die langer dan drie jaar van een uitkering rond moeten komen een financiële tegemoetkoming. Deze worden zoveel mogelijk generiek toegekend waardoor individuele toetsing achterwege kan blijven. Uitkeringsgerechtigden en ouderen worden actief benaderd om hen te wijzen op de mogelijkheden van bijzondere bijstand, kwietschelding, huursubsidie, 85 ouderen en WVG-voorzieningen. Mensen die een bijstandsuitkering ontvangen worden automatisch vrijgesteld van gemeentelijke belastingen en heffingen. 90

## Zorg

95 De gemeente Den Haag moet een actieve rol spelen op het terrein van de zorg. GroenLinks vindt dat zorgbeleid gebaseerd moet zijn op de vraag en behoefte van de cliënt. Ook mensen die zorg nodig hebben, willen zo zelfstandig mogelijk wonen en functioneren. 100 Hierdoor ontstaat er meer behoefte aan een gevarieerd en individueel zorgaanbod. Steeds staat voorop dat het zorgaanbod moet aansluiten bij de vraag en dat de zorgvoorzieningen toegankelijk en laagdrempelig zijn voor iedereen die het nodig heeft. Dat kan alleen tot 105 stand komen als iedereen die belang heeft bij een goed georganiseerde zorginfrastructuur wordt betrokken bij het vormgeven van het zorgbeleid. De gemeente heeft een beperkt aantal eigen taken op het terrein van zorg waaronder preventieve gezondheidszorg, voorzieningen voor gehandicapten, flankerend ouderenbeleid, maatschappelijke opvang, drugsbeleid en jeugdhulpverlening. Daarnaast heeft de gemeente tot taak de behoefte aan zorg van de Haagse bevolking te signaleren en een voldoende 115 zorgaanbod te bevorderen. Via de z.g. regiovisie kan de gemeente adviseren over het zorgaanbod dat door zorgverzekeraars wordt gefinancierd (AWBZ-taken).

## Ouderen

120 Het invoeren van woonzorgzones en de bestrijding van eenzaamheid bij ouderen zijn belangrijk. Het is belangrijk dat ouderen op alle mogelijke manieren ondersteund worden in het zolang mogelijk zelfstandig blijven wonen. In dat kader kunnen systemen van persoonsgebonden budgetten behulpzaam zijn. Maar er zit ook het gevaar in van bureaucratisering en administratieve rompslomp. Niet alleen voor de ouderen maar ook voor de zorgverleners. En die zouden er toch moeten zijn om zorg te verlenen en niet om te vergaderen over administratieve procedures. Daarbij kunnen dat soort systemen alleen werken als er ook werkelijk een aanbod is waaruit ouderen kunnen kiezen. Zolang er gigantische wachtlijsten zijn, verlegt de overheid daarmee zijn probleem naar de mensen 135 zelf.

## Sociaal kwetsbaren

Dak- en thuislozen, verslaafden, ex-gedetineerden, zwerfjongeren en psychiatrische patiënten behoren tot de sociaal kwetsbaren in de samenleving. De overheid heeft te allen tijde een zorgplicht voor hen. De lokale overheid moet niet alleen de regie voeren over de samenwerking tussen de verschillende instanties maar moet ook voldoende financiële middelen ter beschikking stellen.

De eigen bijdrage van de gemeente voor dak- en thuislozen (inclusief vrouwenopvang) dient minstens te worden verhoogd tot het niveau van de andere grote steden.

Speciale aandacht dient er te zijn voor de positie van psychiatrisch patiënten. Door de ontwikkelingen in de geestelijke gezondheidszorg worden zij als het ware naar de straat verbannen. GroenLinks is van mening dat hier een geïntegreerd beleid voor ontwikkeld moet worden.

Den Haag zal -als laatste van de Grote Steden- de beschikking moeten krijgen over gebruikersruimten. Hierin dient het gemeentelijk bestuur een duidelijke beleidskeuze te maken. Natuurlijk is op dit punt goed overleg met betrokken bewoners noodzakelijk. Maar dat overleg mag geen excuus gaan vormen om als gemeenten niet zelf meer te kiezen voor voorzieningen die, hoewel ze misschien overlast kunnen bezorgen, toch noodzakelijk zijn.

## Jongeren

Speciale aandacht voor de jeugd moet een prioriteit blijven in het welzijnsbeleid. Een integrale aanpak vormt hierbij de sleutel. Samen met betrokken instellingen wordt het jeugdwerk verbeterd, de invloed van jongeren op het beleid vergroot door middel van een jongerenraad, opvoedingsondersteuning en de interculturalisatie van sportverenigingen gestimuleerd. Er wordt overigens niet alleen beleid ontwikkeld voor problematische jeugd maar ook activiteiten aangeboden aan het merendeel van de jeugd dat niet problematisch is.

## Uitgaan

In het totale uitgaansaanbod van Den Haag ontbreken in ieder geval geschikte gelegenheden voor jongeren. Veel jongeren gaan in andere steden uit om dat daar wel mega-discotheken zijn. Binnen Den Haag moet zo'n mega-discotheek komen op een plek die aansluit bij bestaande uitgaansmogelijkheden en goed bereikbaar is met openbaar vervoer.

Voor sommige jongeren zijn de uitgaansmogelijkheden nog beperkter omdat zij vanwege hun uiterlijk, afkomst en de daarop gebaseerde verwachtingen over hun gedrag geen toegang krijgen. Dat is een vorm van discriminatie die ontoelaatbaar is. De burgemeester kan bij discriminatie aan de poort ingrijpen door sluitingen. En er moet daartoe bij de gemeente een goed herkenbare en bereikbare klachtenmogelijkheid te zijn. Tegelijkertijd ligt er een verantwoordelijkheid bij de horeca-uitbuiters zelf in hun selectie en opleiding van uitsmijters. Uitsmijten mag natuurlijk als bezoekers zich niet aan fatsoen- en huisregels houden. De politie moet hieraan op flexibele wijze ondersteuning bieden.

## Sport

Mensen die in grote steden wonen, lopen meer gezondheidsrisico's dan mensen in het landelijk gebied. Dat heeft te maken met het stedelijk milieu

maar ook met stadse leefgewoonten. In die zin vormen gezondheid, sport en recreatie een drie-eenheid. GroenLinks hecht veel betekenis aan sport en recreatie. Niet alleen uit oogpunt van volksgezondheid, maar ook vanwege het maatschappelijk belang. Sport is een bindende factor tussen mensen. Het biedt mogelijkheden voor ontplooiing, participatie en integratie.

De gemeente besteedt meer geld aan verbetering en onderhoud van de sportaccommodaties, met aandacht voor de voorzieningen op wijkniveau. De gemeente blijft zich ervoor inzetten dat jongeren, ouderen, gehandicapten en allochtonen deelnemen aan sportactiviteiten en verenigingen. Eén van de middelen hierbij is een SVK, SportVrijKaart, die recht geeft op gratis deelname aan een gevarieerd keuzepakket sportvoorzieningen en activiteiten. De SVK kan bijvoorbeeld als beloning voor vrijwilligerswerk dienen. De gemeente stimuleert de toegankelijkheid van de gezondheidszorg voor migranten via een actieve voorlichting en/of gerichter aanbod. De gemeente breidt het werken met casemanagers uit naar alle wijken. Dit voorkomt dat mensen te snel uit hun vertrouwde omgeving raken en problemen zich in het centrum concentreren. Gehandicaptensport blijft gestimuleerd worden, vooral door voorlichting en geldelijke middelen.

Jongeren sporten steeds minder. Scholen, bijbaantjes en uitgaan zijn belangrijker. Georganiseerd of ongeorganiseerd, jongeren bewegen steeds minder. De invoering van een jongerensportpas geeft meer mogelijkheden om met verschillende sporten kennis te maken en de leukste te vinden.

## Decentrale Welzijnsorganisaties

Binnen het professionele welzijnswerk vindt een proces van verzakelijking plaats, onder andere door het invoeren van productsubsidiering. Uiteindelijk zou dat moeten leiden tot resultaatmeting en afrekening op prestaties.

GroenLinks staat gereserveerd tegen verdere stappen in centralisatie, fusies en verdere invoering van samenwerking in het welzijnswerk. Alleen als voldoende kan worden aangetoond dat het de kwaliteit van de welzijnsproducten ten goede komt kunnen dergelijke stappen genomen worden.

Op het punt van interculturalisering van de organisaties op alle niveaus en van de bereikbaarheid van welzijnsproducten voor migranten valt nog veel te verbeteren. Het opgerichte expertisecentrum voor de professionalisering van het welzijnswerk op het gebied van migrantenwelzijnswerk heeft voorlopig voldoende te doen.

Dat is een reden om hiervoor de bestaande categorale instelling in stand te houden.

De welzijnsinstellingen moeten ook worden beoordeeld om de kwaliteitsvergroting op het terrein van inter- en multiculturalisering.

## Vrijwilligers

Waarschijnlijk wordt het Internationale Jaar van de Vrijwilliger in Den Haag afgesloten met de vaststelling van een handvest 'Vrijwilligers in professionele organisaties'. Dat heeft heel wat moeite gekost omdat steeds weer bleek dat het gemeentebestuur liever over vrijwilligers dan met vrijwilligers sprak. Vrijwilligers zijn van onmisbare waarde voor het welzijn van velen in onze stad. Om die reden moet het recent geformuleer-

de vrijwilligersbeleid, in de nota 'Vrijwilligers zijn goud waard', met kracht worden doorgezet. Veel Hagenaars zijn als vrijwilliger actief in de vrijwillige zelforganisaties van de verschillende groepen migranten. Dit enorme kader aan vrijwilligers wordt in het beleid niet altijd gezien, laat staan gewaardeerd. Het betrekken van deze organisaties en gebruik maken van hun expertise bij het vrijwilligersbeleid is de meest vruchtbaardere manier om dit aspect van het vrijwilligersbeleid verder te versterken. Daarnaast moet de deelname van meer migranten als vrijwilliger aan algemene instellingen blijvend gestimuleerd worden.

## 15 Cultuur

We leven in een tijd waarin economisch rendement hoog scoort, ook in de kunst. Grote bezoekers-aantallen en grootschalige evenementen leggen steeds meer gewicht in de schaal bij de totstandkoming van het aanbod, dat daardoor dreigt te verschromelen. GroenLinks koestert het scheppende, grensverleggende en esthetische karakter van kunst en wil daar financieel in investeren. In plaats van gemakkelijke massakunst een gericht cultureel beleid gebaseerd op een goede analyse van het culturele veld.

### Nieuwe, kleurrijke initiatieven

GroenLinks streeft naar een kleurrijker cultureel aanbod verspreid door de stad. Dit niet alleen ter verrijking van de kwaliteit van het culturele leven, maar ook van het leven van alledag. Uitgangspunt voor GroenLinks is een evenwicht tussen het aanbod van gevestigde kunst en kunstenaars en nieuwe initiatieven. Doorstroom en ruimte voor nieuw talent, variërend van whizzkids tot rappers, zijn nodig. Daarom wordt een groter deel van het totale budget gereserveerd voor nieuwe initiatieven, dat onder een beperkt aantal gezelschappen en beoefenaars wordt verdeeld. Den Haag heet de "Weduwe van Indië" te zijn. Die Indische cultuur maakt deel uit van de vezels van onze stad. En toch doen we er weinig mee. Met enige trots moet dat onmisbare aspect van onze cultuur, onder andere in een Indisch Huis, uitgedragen worden.

## 45 Kunstaccommodaties

Op nieuwe locaties komt kunst tot bloei; een spreiding van locaties kan ertoe leiden dat de kwaliteit die het culturele leven kenmerkt, wordt verspreid over bewoners in verschillende wijken. Er komt een beheersorganisatie voor kunstaccommodaties in de vorm van een gemeentelijke NV, die wordt beheerd door de gezamenlijke instellingen. De band met het gemeentelijk grondbedrijf word doorgelinkt. Bij de overdracht van de gebouwen wordt de te hoge boekwaarde afgeboekt. Gebouwen die nu nog in beheer of eigendom zijn van gezelschappen dienen overgenomen te worden. Het Residentie-orkest weet hoe muziek te maken, het onderhoud van de Philipszaal is haar taak niet. Ruimere uitkoopbudgetten en een risicofonds zijn nodig om de kortlopende programmering in het kleinschalige theater in stand te kunnen houden en een eind te maken aan de onderbetaling van spelers en de overbelasting van het theaterpersoneel.

## 65 Ateliers, studio's en oefenruimtes

Het baart GroenLinks zorgen dat in een stad met zo'n diversiteit aan culturele expressie, de mogelijkheden voor laagdrempelige kunstuitoefening verminderen,

zowel voor amateurs als professionals. Onderdeel van het beleid op ruimtelijke ordening en huisvesting dient te zijn dat er betaalbare ateliers, studio's en oefenruimtes beschikbaar blijven komen. Nu zijn dat soort ruimten reestruimte. In gebieden en gebouwen die wachten op sloop worden tijdelijke voorzieningen gecreëerd. Onder het mom van cultuurbeleid worden kunstenaars gebruikt als kraakwacht. Bestaande gebouwen, zoals kerken, fabrieken, scholen, die zouden kunnen dienen als broed- en ontmoetingsplaatsen in de wijk, worden gesloopt voor nieuwbouw waarop snel rendement gemaakt moet worden. Er moeten structurele voorzieningen komen. Dat is beter voor de kunstenaars en beoefenaars en beter voor de wijk. De zichtbare aanwezigheid van kunst en kunstenaars verhoogt in elke wijk de leefwaarde.

### Inkomenspositie kunstenaars

Arbeidsmarktbeleid is nodig om werkgelegenheid te scheppen voor kunstenaars. Dat vereist een 'flankerend' beleid in aanvulling op de Wet Inkomensregeling voor Kunstenaars. Een voorbeeld daarvan is om bij het opdrachten en productiebeleid een substantieel deel van de bijdragen te bestemmen voor het inkomen van de kunstenaar. Ook moet er maximaal gebruik worden gemaakt van de percentage regelingen voor beeldende kunst- en vormgevingsopdrachten bij herstructurering van openbare ruimten en nieuwbouw. Die regelingen moeten ook gaan gelden voor projectontwikkelaars.

100

### Cultuur-tweedeling

Een goed culturaanbod betekent niet dat cultuur voor iedere Hagenaar even gemakkelijk toegankelijk is. Cultuur is ongelijk verdeeld. Sommige mensen worden zelfs gewoon uitgesloten van cultuurbeleving omdat zij geen financiële mogelijkheden hebben. Zo verlaagt de Ooievaarspas de tarieven wel, maar nog te weinig om het mensen mogelijk te maken zelf actief aan cultuur te doen. Om cultuur toegankelijk te maken moet het ook in de eigen wijk al aanwezig zijn. Elke wijk moet zijn eigen klein podium hebben. Door cultuurscouts of cultuurmakelaars aan te stellen voor alle wijken kunnen jonge kunstenaars ondersteund worden in de overstap naar grotere podia. Zo kan heel Den Haag ook meer gaan genieten van de groeiende diversiteit in cultuurbeleving. Want ook zo is er een tweedeling. Veel mensen die zich de bestaande cultuur kunnen veroorloven, hebben geen weet van de cultuur die broedt in vooral de oudere wijken: thuis, in een buurtcentrum of op het plein.

### Mediabeleid

De lokale TV en radio moeten meer en vooral meer gevarieerd aandacht besteden aan de situaties van minderheidsgroepen. Daarvoor krijgen zij ook de middelen.

### Kinderopvang

Er dreigt ook een tweedeling in de kinderopvang. Jaarlijks verdwijnen er gesubsidieerde plaatsen ten gunste van bedrijfs- en particuliere plaatsen. Er zijn lange wachtlijsten voor de gesubsidieerde kinderopvang. De gemeente dient eindelijk een beleid uit te voeren om deze wachtlijsten tegen te gaan. Peuterspeelzalen moeten wel een algemeen toegankelijke basisvoorziening blijven, waar kinderen ook

werkelijk kunnen spelen. Waar nodig kunnen peuters, via de zogenaamde Voorschool, hun taalachterstand inhalen.

## 5 Gezondheid

Een van de grootste problemen in Den Haag is het tekort aan huisartsen. Het zal nog de nodige creativiteit vragen om het aantrekkelijker moeten maken voor huisartsen om in Den Haag te komen (of blijven)

10 werken.

Uit gezondheidsonderzoek blijkt dat er ook op het gebied van gezondheid een scherpe tweedeling bestaat tussen arm en rijk en tussen allochtonen en autochtonen. Het werken met Voorlichters Eigen Taal En Cultuur (VETC'ers) moet structureel gefinancierd worden. Zeker voor de werkers in de eerste lijn van de gezondheidszorg bij de gezondheidscentra is het kunnen beschikken over een VECT'er onmisbaar geworden.

20

## Ambulancedienst

De kwaliteit en paraatheid van de ambulancedienst moet in stand gehouden worden. Als dat, wegens onvoldoende landelijk beleid, leidt tot jaarlijkse budgetoverschrijdingen, dan moet dat maar.

25

## Gehandicaptenbeleid

De laatste jaren is er structureel bezuinigd op het budget van de Wet Voorzieningen Gehandicapten (WVG). De lokale overheid heeft van de landelijke overheid de zorgplicht overgedragen gekregen, maar met een te krap budget en uitbreiding van de doelgroep ouderen. Niet acceptabel is echter dat aan dat WVG-budget structureel geld onttrokken wordt voor andere gemeentelijke taken. Daarnaast dient de periode tussen het doen van een aanvraag en het beschikbaar komen van voorzieningen aanzienlijk verkort te worden.

## 40 Onderwijs

Leren doen mensen hun leven lang. Wat mensen leren en op welke momenten in hun leven wordt enerzijds beïnvloed door maatschappelijke omstandigheden anderzijds door de individuele keuzes die mensen zelf maken.

45

De gemeente moet er voor zorgen dat daar voldoende mogelijkheden voor aanwezig zijn en blijven. Om tegemoet te kunnen komen aan leerwensen dient er een breed, gevarieerd en gespreid aanbod te zijn.

50

Daarbij gaat het om geschikte accommodaties. Bereikbaar in de eigen wijk en laagdrempelig voor de algemene opleidingen. Dat kan door scholen ook voor volwasseneducatie te gebruiken. En waar dat niet kan door de welzijnsinstellingen te gebruiken.

55

Die ruimte moet van voldoende kwaliteit zijn, goed onderhouden, schoon en hygiënisch en vooral veilig en veilig bereikbaar.

Voor volwassenen dient er een breed algemeen vormend aanbod te zijn, zowel gericht op kennis als op vaardigheden. Met name lessen in Nederlands als tweede taal en programma's gericht op het versterken van reken- en taalvaardigheden zijn uitermate belangrijk.

60

Daarnaast dienen er mogelijkheden te zijn voor doorstromingslessen, tweede kansonderwijs, maar net zo goed universitaire studiemogelijkheden.

65

## Kleinschalige onderwijsinstellingen

70

Door de overheid gestimuleerd vindt er al jaren een fusie- en concentratieproces plaats in het onderwijs. Deze trend moet worden omgebogen en er moet weer gestreefd worden naar kleinschalige onderwijsorganisaties. Een schaal van een paar honderd leerlingen, helemaal in het lager onderwijs, biedt een goed niveau van veiligheid, bereikbaarheid, menselijke relaties en geeft de meeste gelegenheid tot betrokkenheid, bijvoorbeeld in de vorm van ouderparticipatie in het onderwijs zelf en in de medezeggenschapsraden.

75

80

Die kleinere schaal maakt op de buurtgerichte samenwerking tussen welzijnsinstellingen en scholen beter mogelijk. Die zogenaamde Brede Buurtschool moet overal in de gemeente doorgevoerd en ondersteund te worden.

85

Hoewel de voorkeur uitgaat naar juridische zelfstandige rechtspersonen, kunnen de voordelen van kleinschaligheid ook bereikt worden door ver doorgevoerde decentralisatie in de bestaande mammoetinstellingen.

90

## Accommodaties

De vestigingsplaats van scholen in de wijk moet volgen uit de visie op de ruimtelijke samenhangen in zo'n wijk. De plaats moet de onderwijsfunctie niet alleen technisch mogelijk maken, maar vooral ondersteunen. Van groot belang is de veiligheid en bereikbaarheid van de school als school en als gebouw in de wijk. De omgeving van de school moet openbare ruimte zijn waardoor omwonenden ook verantwoordelijkheid kunnen nemen voor de sociale veiligheid. En de directe omgeving van de school moet ook verkeersveilig zijn. Daarmee bedoelen we geen optimale auto-bereikbaarheid van de school, want juist dat roept vaak gevaarlijke situaties op. Maar een omgeving waar kinderen kunnen verkeren zonder verkeersdruk. Ouders dienen hierin aangesproken te worden op het eigen gedrag en de eigen verantwoordelijkheid. Het weer invoeren van 'klaar-overs' moet gestimuleerd worden.

95

100

105

110

## Onderwijsinhoud

De inhoud van het onderwijs wordt nog steeds in Zee-termeer bepaald en in circulares over het land verspreid. Toch ontstaan er wel steeds meer eigen mogelijkheden voor scholen.

115

Zeker op het gebied van leerlingenbegeleiding zijn er mogelijkheden die gegrepen moeten worden. Er is te veel schooluitval. Het Regionaal OpleidingsCentrum wordt steeds meer de opvangplaats voor uitgevallen leerlingen. Maar door de grootschaligheid van dat instituut vallen die zelfde lerenden ook daar weer buiten de boot.

120

Zulke uitvalmechanismen worden bestreden door meer aandacht voor de aansluiting tussen de verschillende onderwijsorganisaties, door meer aandacht en mogelijkheden voor leerlingenbegeleiding en door een goede overdracht tussen de onderwijsorganisaties als een lerenden overstapt. Daarnaast blijft het belangrijk dat er een actieve preventieve en repressieve aandacht is voor het verschijnsel van schoolverzuim.

125

130

## Achterstandsbeleid

Het wegnemen van achterstanden onder minderheden vraagt meer dan de simpele gedachte dat het vooral om taal en inburgering gaat. Een achterstandsbeleid in het onderwijs kan alleen slagen als de eigen deskundigheid wordt aangesproken en als de diversiteit aan

135

taal en cultuur gewaardeerd wordt.

Van groot belang is dat het Koerdisch en Berbers als volwaardige taal in de pakketten worden opgenomen. Zo moet recht gedaan worden aan het toekomstperspectief en de culturele waarden van twee grote Haagse bevolkingsgroepen.

### Bijzonder openbaar

- 10 GroenLinks steunt de ontwikkeling naar verzelfstandiging van het openbaar onderwijs. Dat maakt de verhoudingen tussen de gemeente en de scholen helderder en zuiverder. Bovendien vervalt daarmee het zogenaamde doorberekeningsprincipe, waardoor
- 15 bijzondere scholen meegenieten van de financiële inzet van de gemeenten voor de openbare scholen. Niet om bedilzucht, maar wel om maatschappelijk noodzakelijke voorzieningen te garanderen moet de gemeente invloed blijven uitoefenen op het onderwijs.
- 20 Bijvoorbeeld om te garanderen dat alle Haagse kinderen kans hebben op een behoorlijke kwaliteit van onderwijsaanbod. Dat kan het beste in de vorm van schriftelijke overeenkomsten waarin de afspraken tussen de gemeente en het schoolbestuur worden vastgelegd over financiering, dienstenaanbod en te bereiken kwaliteit.

### Bijzonder bijzonder?

- 30 Vrijheid van onderwijs is een fundamenteel recht. Toch betreurt GroenLinks het als groepen in de samenleving kiezen voor schoolvorming op basis van eigen criteria zoals geloof.
- De school is ook een oefenplaats voor de samenleving waarin een ontmoeting met de diversiteit van onze samenleving van grote vormende waarde is.
- 35 Maar elk verzoek om de vorming van een eigen school zal door GroenLinks gesteund worden, mits voldaan wordt aan de geldende onderwijsnormen. Omdat die onderwijsnormen doortrokken zijn van de Nederlandse historie en cultuur kan dat boeiende debatten opleveren op het moment dat een nieuwe groep Nederlanders zijn eigen school wil. Normen zijn niet heilig en moeten onderwerp van discussie kunnen zijn. Als alle partijen dat debat voeren zonder vooringenomenheid zullen die normen langzamerhand meer recht doen aan de diversiteit van de samenleving.

### Speelmogelijkheden

- 50 Wip-kippen zijn er te veel, echte speelplaatsen waar kinderen op hun fantasie worden aangesproken zijn er te weinig. Door experimenten moeten mogelijkheden worden onderzocht om kinderen te betrekken bij het ontwerp van speelplaatsen.
- Openbare speelplekken leiden onder vormen van vernieling en verwaarlozing. Daarom moeten er meer
- 55 aandacht en middelen zijn voor een goed en snel onderhoud.
- Door speeltuinverenigingen te activeren kunnen bewoners meer verantwoordelijkheid nemen voor de kwaliteit van de speelplaatsen in hun woonomgeving.

## STAD OM MEE TE BESTUREN

70

### Andere Tijden

- Zo'n 35 jaar geleden wist Bob Dylan zeker dat andere tijden zouden komen. En velen zongen met hem mee. Sindsdien zijn de tijden onmiskenbaar veranderd.
- 75 Maar waarschijnlijk anders dan die jaren-zestig-generatie droomden. Ondertussen vormt die beat-generatie al jaren de verstijfde ruggengraat van het openbaar bestuur. Nu zijn zij de politici die in de hal de deur naar buiten blokkeren. En toch kunnen we
- 80 weer zeggen dat de tijden zullen veranderen en dat Den Haag anders zal worden bestuurd. Misschien nog niet echt de komende vier jaar, maar toch sneller dan iedereen verwacht.
- We doen het in Nederland in het binnenlands al
- 85 honderdvijftig jaar met het monument van Thorbecke. Een monument waaraan zijn liberaal-conservatieve opvolgers het stevigst vasthouden. Het staatsgebouw kent drie etages en zo was en zal het zijn. Oogluikend wordt een opkamertje van regionaal bestuur toege-
- 90 staan. Maar voor de burger heeft dat kamertje geen directe toegang. Wat zich daar afspeelt, blijft voor de buitenwereld verborgen.
- Pogingen om te komen tot een echt regionaal bestuur, democratisch gekozen en gelegitimeerd en voorzien
- 95 van voldoende bevoegdheden werden verhinderd. Daarmee werd de Haagse regio ook het perspectief op echt regionale samenwerking ontnomen.

- De begane grond, het gemeentebestuur, is nog steeds
- 100 zo laagdrempelig dat het bewoond is. Maar het gaat, net als de rest van het oude pand, gebukt onder achterstallig onderhoud.
- Deze winter wordt er wel een opknappbeurtje gedaan door de waarschijnlijke invoering van het zogenaamde
- 105 dualistische bestuur. Maar een echte renovatie is het niet. Het is de vraag of er erg veel voor nodig is om dat huis definitief onbewoonbaar te verklaren. In ieder geval geen oorlog, zoals Dylan zingt.
- In ieder geval wordt er een paar honderd kilometer
- 110 verder, in Brussel, gebouwd aan een nieuw politiek en bestuurlijk bouwwerk dat ons eigen staatsgebouw ook steeds meer maakt tot een dependance.

- In de maatschappij is het ondertussen een slagveld.
- 115 Kerk, politieke partijen, vakbonden hebben –de een meer dan de ander– te kampen met ledenverlies. Politieke beslissingen worden steeds vaker door de rechter teruggedraaid. Mensen, burgers, laten zich niet meer vangen in modellen of schema's. Centrale
- 120 sturing is feitelijk onmogelijk geworden. Door velen wordt de opkomst en ontwikkeling van de informatie- en communicatietechnologie (ICT) als hoofdschuldige voor dit slagveld aangewezen. Het gaat er niet om of je verwacht dat het de oplossing is
- 125 voor alle problemen, of de bron van alle kwaad, feit is dat het effecten heeft gehad op alle maatschappelijke processen, en zal dit voorlopig blijven doen.

- En die invloeden op ons leven en op ons bestuur
- 130 kunnen immens zijn. Om een paar voorbeelden te noemen.
- Voor heel veel handelingen is het niet meer persé nodig dat mensen direct, van gezicht tot gezicht, met elkaar communiceren. Zulke handelingen kunnen het
- 135 hele etmaal, de gehele week door plaatsvinden. We kunnen 168 uur per week boeken en cd's bestellen,

maar ook gemeentelijke vergunningen aanvragen. Voor veel vormen van 'hoofd'-werk is het ook niet meer nodig naar het kantoor te gaan. Via alle communicatie-middelen kan dat werk op elke plaats in de wereld gebeuren. Dat heeft ook allerlei andere gevolgen. Bijvoorbeeld voor verkeersgedrag, maar ook voor woonwensen en -eisen. De scheiding tussen werk- en privé-tijd gaat zo vervallen. En dat betekent ook dat weer van andere ondernemers en werknemers wordt verwacht dat zij ook de hele week klaarstaan. Dus kunnen wij blijkbaar niet meer gelukkig zijn zonder wekelijks koopzondag.

Een heel ander gevolg is dat voor iedereen met een internetaansluiting allerlei informatie toegankelijk is. Daarmee kunnen mensen niet meer uitgesloten worden van kennis en vormt kennis dus ook niet langer macht.

Met een klein beetje fantasie kan iedereen zich voorstellen hoe ingrijpend die veranderingen zullen zijn voor het gemeentelijk bestuur. Helaas worden politici niet geselecteerd vanwege hun fantasierijkheid.

Voorlopig is er nog wel een gemeente Den Haag, nu een klein beetje groter dan eerst. Die gemeente moet wel nadenken hoe haar taken voor de Haagse samenleving het beste waar te maken. En voor politieke partijen roept dat vragen op hoe zij kunnen bijdragen aan het door bestuur en burgers samen vorm geven aan deze stad.

Van belang is om eerst te kijken naar de typisch gemeentelijke taken. Brandweer, veiligheid, welzijn, onderwijs, arbeidsmarkt, ruimtelijke ordening, hondenpoep. Allemaal dingen die dicht bij mensen staan. Zaken waar iedereen een mening over heeft. En waarin de stad in zijn geheel ook altijd slimmer is dan de bestuurders.

Zeker zolang het gemeentebestuur de problemen van morgen benadert met de instrumenten van eergisteren. Nog steeds kiest het politiek bestuur voor systemen van klassieke sturing. Men denkt vanuit hiërarchische verhoudingen, vanuit vaststaande verhoudingen en vanuit voorspelbaar gedrag. Daar wordt dan de beste oplossing op bedacht. Het is een centralistisch, rationeel en analytisch bestuursmodel. Maar er zit verandering in dat model. We gaan toe naar een horizontaal, gevoelsmatig en communicatief bestuursmodel met soms onvoorspelbare uitkomsten. De uitkomsten staan niet meer van tevoren vast. In plaats van inhoudelijke sturing zal de overheid processen moeten sturen. Luisteren en communiceren dat worden de centrale vaardigheden voor politici. Natuurlijk spelen we al een beetje met interactieve beleidsvorming. Maar verder dan de speelkamer in wat leuke sierprojectjes komt dat nog niet echt.

De toekomstige diverse en gefragmenteerde samenleving kan niets met modellen en schema's, de 'patat-snijders van de werkelijkheid'. Het analyse en instructiemodel moet daarom worden vervangen door besturen aan de hand van variëteit en selectie.

Dat levert meer ruimte op voor samenspraak en beleidsvorming op buurt- en wijkniveau.

### GroenLinks

GroenLinks wil nog beter gaan luisteren naar de burger. En GroenLinks wil een politieke partij zijn met duidelijke meningen en standpunten, een partij die durft op te komen voor belangen en zwakkeren in de samenleving. Wij willen niet mee doen met de ver-

bureaucratisering van de politiek. Politici zijn geen ambtenaren, maar volksvertegenwoordigers. Wij willen niet steeds uitleggen aan burgers waarom iets vanwege de een of andere regel of bestuurlijke arrangement niet kan. Wel willen wij keuzes maken. Wij staan niet voor een neutraal algemeen belang. Maar wij willen staan voor onze eigen politieke waarden en voor de belangen die wij het behartigen waard vinden. Dus zullen wij onze standpunten en onze handelingen steeds toetsen op de kernwaarden van ons gedachtegoed. In twee woorden samen te vatten als duurzaamheid en solidariteit.

Elke keer zullen wij dus beoordelen of een voorstel bijdraagt aan een duurzame economie en voldoet het aan ecologische eisen. En of het voorstel bijdraagt aan de verbetering van de positie van Hagenaars/Hagenezen in een achterstandspositie? En of het voorstel bijdraagt aan de vergroting van de sociale samenhangen. Daarnaast moet het gemeentebestuur natuurlijk ook beantwoorden aan de eisen van behoorlijk bestuur. Dus GroenLinks zal ook steeds toetsen op de kwaliteit en de tijdigheid van de communicatie met betrokkenen, op de volledigheid, tijdigheid en zorgvuldigheid van de besluitvorming en op de zorgvuldige afweging van betrokken belangen, met name van de betrokken minderheidsbelangen. Daarnaast zal GroenLinks controleren of er toch niet stiekem op een verouderde wijze hiërarchisch bestuurd wordt.

### Burgerschap

Het vergroten van de sociale samenhangen kan alleen maar als burgers daarin zelf actief hun verantwoordelijkheid nemen. Respect, betrokkenheid en wederkerigheid vormen het cement in de samenleving. De moraal van burgers in hun publiek handelen moet weer bespreekbaar worden.

Volwaardig burgerschap stelt eisen. Het betekent niet alleen leven en genieten, maar ook bijdragen aan de stad. Dat burgerschap kan de overheid stimuleren door te voorzien in randvoorwaarden. Daarbij moet de overheid wel een onderscheid maken tussen de rollen waarin de burgers hem tegemoet treden.

In de eerste plaats is de burger een consument die van de overheid verwacht dat een dienst tijdig, tegen een redelijke prijs en op een goed kwaliteitsniveau wordt verricht. Op dit punt valt nog veel te verbeteren. Het ontwikkelen en actief aanbieden van goede klachtenprocedures maakt de burger en aanbieder meer bewust van de kwaliteitseisen.

In de tweede plaats is de burger een participant die wil meespreken in de totstandkoming van beleid. Zeker als dat beleid hem onmiddellijk raakt. Alleen proces van voorlichting, inspraak en interactieve beleidsvorming moeten daar de mogelijkheden voor bieden. In de derde plaats is de burger een verantwoordelijke deelnemer aan de samenleving. Hierbij gaat het niet direct om zijn relatie tot de overheid, maar het gaat om het verantwoord optreden in de relaties met de andere inwoners. Toch liggen ook hier voor de overheid taken. Om te beginnen dienen politici en andere bestuurders natuurlijk het goede voorbeeld te geven. Daarnaast moet de overheid burgers aanspreken op hun verantwoordelijkheid. En de overheid moet de burgers die uit solidariteit, vrijheidszin of gevoelens van gelijkwaardigheid opkomen tegen verkeerd gedrag beschermen tegen minder goedwillende burgers.

De overheid moet niet terug vallen in de rol van zedenmeester. Dat zou ook niet meer werken, of zelfs

averechtse gevolgen hebben. Een moderne overheid dient verantwoordelijk gedrag van burgers te stimuleren en te ondersteunen.

## 5 Jongeren en politiek

- Jongeren hebben de toekomst voor de politiek. Maar aantrekkelijk vinden ze de politiek niet. Wel saai om het eindeloos vergaderen en de oude-mannen-praat. Dat beeld is moeilijk te veranderen. Het ligt niet aan de betrokkenheid bij de samenleving, die is er genoeg. Dus moeten we zoeken naar vormen waarin jongeren wel kunnen meedenken op gemeentelijk niveau. Daarom was GroenLinks blij met de eigen aanzet van jongeren om te komen tot een Haagse Jongerenraad. Deze Jongerenraad kan een belangrijke stem geven aan jongeren en zal serieus genomen worden.

## Goed bestuur en integriteitsbeleid

- De voorbeeldfunctie van de overheid is essentieel. Dat maakt het nodig dat de gemeente voor de eigen organisatie integriteitsbeleid formuleert en alle gesubsidieerde organisaties hierop aanspreekt.

- Voor de eigen werknemers moet een zogenaamde klokkenluidersregeling tot stand te komen, waardoor, met waarborgen omkleed, werknemers misstanden aan de kaak kunnen stellen.

- Goed bestuur stelt hoge eisen aan de kwaliteit van de besluitvorming. Maar stelt ook hoge eisen aan de kwaliteit van de uitvoering en het beheer. Te vaak blijken misstanden in overheidsorganisaties uiteindelijk te kunnen optreden als gevolg van onvoldoende aandacht voor het beheer en de regels van behoorlijk bestuur. De aandacht van politici is te veel gericht op nieuwe initiatieven, nieuw beleid en het doorknippen van linten. Het ambtelijk management buigt vaak te gemakkelijk voor de politieke druk in plaats van de uitvoeringsproblemen naar voren te brengen. Intern kwaliteitsbeleid en goede control-functies zijn nodig voor een zorgvuldige uitvoering. De instelling van een eigen Rekenkamer ondersteunt dit. Rekenkamer en de gemeentelijke ombudsman zijn belangrijke kwaliteitsbewakende functies die daartoe ook voldoende middelen moeten krijgen.

- Een goed klachtenbeleid maakt uitvoerende organisaties ook gevoeliger voor de eigen kwaliteit. Internet biedt grote mogelijkheden voor een 24-uurs klachtenmelding.

- Als personeelsvertegenwoordiging kunnen de gemeentelijke ondernemingsraden een belangrijke bijdrage leveren aan het goed functioneren van de gemeentelijke organisatie. Hun advisering werkt kwaliteitsverhogend. Om daarvan profijt te hebben dient het bestuur de ondernemingsraden ruimhartig te betrekken, ook bij beslissingen die een 'politiek' karakter hebben.

## Internet

- De gemeente heeft natuurlijk ook als taak vorm te geven aan de stad als gemeenschap. Hier kan een rol voor ICT zijn weggelegd en die mogelijkheden moeten zeker worden onderzocht. In de praktijk is dat nog gemakkelijker gezegd dan gedaan. Terugkijkend op de gemeentelijke inspanningen rondom residentie.net dringt zich eerder de conclusie op dat de gemeente maar ver mogelijk van internet moet weg blijven. Maar dat kan natuurlijk nooit zo zijn. Internet zorgt in ieder geval voor andere verwachtingen bij (een steeds grotere groep) burgers. Dat zit in dienstverlening (aanvragen paspoort, rijbewijs, ver-

- gunningen), in informatievoorziening (raadsstukken, voorlichting) en communicatie (mailen met wethouders/raadsleden/ambtenaren). Eigenlijk is er geen communicatieplek denkbaar waarin internet geen ondersteunende rol kan spelen. Inspraak in plannen kan al in de ontwikkelingsfase. Elke wijk kan zijn eigen beheersweb hebben waarop burgers op elk moment van de dag onmiddellijk melding kunnen maken van noodzakelijk onderhoud. Ouderen en langdurige zieken kunnen gemakkelijker thuisblijven en zich veiliger voelen als zij directe meldingen kunnen doen. Het is natuurlijk nog lang niet zover dat iedereen toegang heeft tot en kan omgaan met internet. Dat moet geen reden zijn om het dan maar minder of zelfs niet te doen. De gemeente kan echter wel bijdragen aan een grotere verspreiding en toegankelijkheid van internetvoorzieningen. Zo kunnen bijvoorbeeld initiatieven voor het opzetten van internetcafe's in sociaal-culturele voorzieningen sterk ondersteund worden. En in plaats van alles zelf te willen, zou de gemeente allerlei private initiatieven kunnen ondersteunen. Dus in plaats van een eigen stad op internet te bouwen, zouden de kleine netwerkes die in de stad groeien ondersteund kunnen worden. In dat verband past het niet om als gemeente in zee te gaan met Microsoft die als monopolist juist de neiging heeft om alles in de eigen structuren te persen en daarmee geen ruimte laat voor anderen en eigen initiatieven. Daarnaast biedt de Microsoftsoftware geen veiligheid en privacy.

- Maar internet is meer. Het geeft nieuwe dimensies aan ons democratie-begrip. Het zaagt aan de stoelpoten van de vertegenwoordigende democratie omdat het vormen van directe democratie mogelijk maakt. En toch houdt de parlementaire democratie zijn eigen waarde, omdat een parlementair orgaan, anders dan een groep willekeurige meestemmers achter hun beeldscherm, in staat is een algemene belangenafweging te maken. Dus op basis van politieke inzichten te besluiten over wat goed is voor de hele stad. Het is nodig dat die twee vormen van democratie elkaar gaan opzoeken in de moderne communicatiemogelijkheden. Niet alleen het gemeentebestuur ook de politieke partijen zelf moeten zo de communicatie met burgers gaan zoeken.

## Haaglanden

- Het belang van regionaal bestuurd beleid is al vaak benadrukt. Oplossingen voor de sociaal-economische, financiële en ruimtelijke problematiek van Den Haag kunnen alleen in regionaal verband gevonden worden. Daarvoor is een direct gekozen en democratisch gelegitimeerd regionale bestuursautoriteit nodig. Het idee van de stadsprovincie als oplossing wordt nog steeds van de politieke agenda gehouden door de huidige regeringspartijen. In het vertrouwen dat uiteindelijk de noodzaak van zo'n stadsprovincie wordt ingezien, blijft GroenLinks ervoor pleiten. Ondertussen moet er een sterke en duurzame regionale samenwerking zijn in het bestaande Stadsgewest Haaglanden. Het Stadsgewest heeft een regiefunctie met bindende regelingen zoals fondsvorming en realisatieprogramma's. Voor directe verkiezingen zijn wetswijzigingen nodig. Maar de Haaglandengemeenten kunnen wel zelf een systeem van indirecte verkiezingen invoeren. In plaats dat elke gemeente zijn eigen vertegenwoordi-

ging kiest, kun het bestuur door alle raadsleden van de deelnemende gemeenten worden gekozen op basis van politieke lijsten. In aansluiting op de gemeentewet, die zal gaan uitgaan van een dualistische verhouding tussen het College en de Raad, dient ook de samenstelling van het Haaglandenbestuur aangepast te worden. Dat betekent een kleiner dagelijks bestuur, samengesteld op basis van een programma. Wethouders en burgemeesters mogen in de toekomst geen deel meer uitmaken van het Algemeen Bestuur.

### Internationale stad

Den Haag is de internationale stad van Recht en Vrede. GroenLinks vindt het een goede zaak dat instellingen zoals het Internationale Instituut tegen chemische wapens (OPCW), Europol, het Joegoslavië-tribunaal en het internationale gerechtshof voor Den Haag hebben gekozen. Maar stad van Recht en Vrede zijn, roept verplichtingen op. Wapenbeurzen en militair machtsvertoon passen dan niet binnen de gemeentegrenzen. En ook andere internationale organisaties, zoals Unicef, Amnesty Internationaal en Rode Kruis verdienen dan hun plek in onze stad. Een stad die ook steeds weer de ruimte moet bieden voor het tegengeluid. In Nederland hebben wij eerder bewezen dat een open en communicatieve opstelling kan leiden tot vormen van vreedzaam protest. Want een internationale staat van Recht en Vrede moet dus ook een stad van Rede en Meningsvrijheid blijven.

Als internationale stad moet Den Haag ook zijn eigen internationale relaties onderhouden. Dus zal de gemeente haar stedenbanden moeten evalueren en prioriteit moeten toekennen aan een van deze stedenbanden, omdat de huidige aandacht te weinig en bovenal te versnipperd is.

### Diversiteit

Dat Den Haag een divers samengestelde bevolking heeft, blijkt niet uit de samenstelling van politieke, bestuurlijke en adviserende organen. Dat vertegenwoordigers uit die diverse groepen niet doordringen in dat soort organen kan niet aan de eigen kwaliteiten liggen. Want die zijn er genoeg als we kijken naar alle zelforganisaties die vaak een florerend bestaan kennen. Dus zijn er andere dingen aan de hand. Of de mensen zelf zien het belang van participatie in algemene organisaties niet in. Of die organisaties staan niet open voor meer diverse participatie. En beide zijn onacceptabel.

Dus is er een gericht diversiteitsbeleid nodig dat zich richt op een meer evenwichtige participatie uit alle bevolkingsgroepen. Om meer redenen ligt daarbij de keuze voor een evenwichtsmodel van even grote groepen autochtonen en allochtonen voor de hand.

Autochtoon noemen wij dan de mensen die, net als hun ouders, in Nederland zijn geboren. Het doet recht aan de samenstelling van de Haagse bevolking. En integratie moet een wederzijds proces zijn. Een meerderheid binnen een organisatie houdt, meestal ongewild, een cultuur in stand die weinig aansluit bij die van de andere groepen. Evenredigheid is nodig om samen een nieuwe cultuur te ontwikkelen. Daarom moeten de komende vier jaren alle door de gemeente in te stellen organen bestaan uit even grote groepen allochtonen en autochtonen. Waar mogelijk dient de gemeente die voorwaarde te stellen aan andere organisaties met een algemeen doel of in ieder geval te bevorderen dat andere organisaties hetzelfde principe intern gaan hanteren.

### Gemeentefinanciën

In de jaren 80 en 90 kwamen de stadsfinanciën zwaar onder druk te liggen en werd na zeer veel en ingrijpende bezuinigingsronden (te laat) overgegaan tot de aanvraag van de artikel 12-status. Hoewel de artikel 12-status bepaalde bestuurlijke beperkingen met zich brengt, onder andere door de toezicht van de betreffende Financiële Inspectie, heeft een en ander wel geleid tot een eenmalige steun van 1 miljard gulden en het wegwerken van achterstallig onderhoud van wegen, straten en riolen.

Nu het economisch en financieel met ons land en de stad gaat is er ons inziens nog geen sprake van het nu reeds opbouwen van allerlei reserves. Niet omdat wij dat niet zouden willen, maar omdat de opbouw van reserves in relatie moet worden gezien tot het voorzieningenniveau in de stad. Helaas moet worden geconstateerd dat door de bezuinigingen in het verleden dusdanig veel achterstanden zijn in te halen, zodat extra vermogensopbouw helaas niet eerste prioriteit verdient. GroenLinks wil de vermogenspositie van de stad graag spiegelen aan andere grote steden, echter wel in relatie tot de kwaliteit van de voorzieningen in de stad. Als dat niveau weer op het landelijke gemiddelde ligt, is GroenLinks voorstander van een voorzichtige opbouw van reserves en voorzieningen, waarbij de voorkeur uitgaat naar doelgerichte reserves in plaats van concernbrede reserves.

### Gemeentelijke belastingen en tarieven

GroenLinks hanteert het uitgangspunt dat doelbelastingen, tarieven en leges in principe kostendekkend moeten zijn. Met andere woorden de burger betaalt voor hetgeen dat hij/zij ervoor terugontvangt. De algemenere belastingen zoals de onroerend zaken belasting hoeft wat ons betreft niet langer verlaagd te worden en zou in principe iets verhoogd kunnen worden, met de nadrukkelijke aantekening dat de opbrengsten worden ingezet voor sociaal maatschappelijke doelen en/of milieu-investeringen zoals extra openbaar groen, leefbaarheidsbudgetten etc.

Als er wettelijke mogelijkheden zijn om inkomensafhankelijke tarieven in te voeren of belastingen voor lagere inkomens kwijt te schelden, moeten deze mogelijkheden optimaal benut worden.